

Slezská univerzita v Opavě
Ústav historie a muzeologie

Jan Kotůlek

František Palacký a mýtus mongolského vpádu

Ročníková práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Wihoda, Dr.

Opava 2000

Obsah:

ÚVOD	3
1. ZROZENÍ MÝTU	5
2. NÁZOROVÉ ZDROJE FRANTIŠKA PALACKÉHO	14
3. PRVNÍ HISTORICKÉ PRÁCE	17
4. OSLAVY VÝROČÍ VPÁDU MONGOLŮ V ROCE 1841	23
5. ÚTOK NA RKZ V LETECH 1858 – 1860	31
6. PALACKÉHO ODKAZ A JEHO REFLEXE V ČESKÉ HISTORIOGRAFII.....	34
DODATEK: MÝTUS MONGOLSKÉHO VPÁDU PO PALACKÉHO SMRTI	38
SEZNAM LITERATURY:	42

Úvod

Vpád Mongolů do střední Evropy, a zvláště na Moravu, je podle mne stále přeceňován. Jde o tradiční téma české medievistiky, neboť již nestor české kritické historiografie František Palacký mu věnoval rozsáhlou studii. Velmi zajímavý je i vývoj názorů na tuto otázku, která i dnes představuje celý komplex problémů, které nechala moderní historická věda zčásti zcela nepovšimnuty.

V 19. století byly názory českých historiků na mongolský vpád často ovlivňovány nacionalistickými vášněmi, a snad i proto prošly bouřlivými změnami, od nekritické oslavy hrdinné obrany Olomouce Jaroslavem ze Šternberka nádherně zbásněné v Rukopise Královédvorském (dále RK) přes hrdinnou obranu RK proti policejnímu útoku v roce 1858 až po „Pyrrhovo vítězství kritického dějepisu,“ poznání smutné pravdy, že žádná porážka Mongolů u Olomouce nebyla. Velkou část těchto bouřlivých změn Palacký nejen zažil, ale i spoluutvářel. Je proto velice zajímavé zkoumat jaké vnitřní boje probíhaly v jeho duši.

Je to do značné míry otázka exaktně neřešitelná. Můžeme sice získat jistý obraz Palackého názorů z odborných prací a korespondence, ale tento obraz může být — a myslím si, že v případě Palackého také do značné míry je — velmi zkreslený. Je totiž nezbytné uvědomit si účelovost Palackého historických prací, službu národu v každé minutě jeho života. Proto je nutné se ptát, proč napsal danou studii, proč právě v dané době, a proč v jiné době nenapsal o tomto problému téměř nic.

Má analýza Palackého názorů na RK se opírá o poznatky nové obsáhlé biografie Jiřího Kořalky, který se však podrobněji věnoval pouze Palackého roli

ve sporu o RKZ z let 1858 – 1860. Záměrně jsem napsal roli, neboť Kořalka se nepokusil nastínit vývoj Palackého názorů nebo jeho názory jakkoli hodnotit.¹

Jádrem mého studia byla samozřejmě Palackého tvrzení z odborných studií či korespondence, ale především jsem se pokusil o kladení nových otázek, nalezení nových souvislostí a domyšlení některých náznaků. Proto jsou mé závěry jen těžko prokazatelné domněnky a hypotézy, takový exkurs do světa metahistorie.

Velký podíl na vzniku této práce má náš nejlepší současný znalec mongolské problematiky PhDr. Martin Wihoda, jemuž bych chtěl touto cestou poděkovat. Neocenitelnou podporou mi byla Veronika Pokorná, první čtenářka a recenzentka tohoto spisku, ale také nezištná překladatelka. Bez ní by tato práce pravděpodobně nevznikla. Za dlouhé a podnětné diskuse na sledované téma vděčím bc. Ondřeji Valíkovi. Neméně velký význam měla nezištná finanční podpora Studijní nadace koncernu DEZA a.s., jíž vděčím za možnost nerušeně pokračovat ve studiích.

¹ Celkově se však k otázce vlivu RKZ na Palackého dílo přímo nevyjádřil. Srv. velmi trefnou recenzi Jaroslava Marka, ČČH 97, 1999, č. 4. s. 812 – 816.

1. Zrození mýtu

Mongolský vpád v roce 1241 byla událost, která se hluboce vryla do paměti tehdejších obyvatel střední Evropy. Předzvěstí příchodu kočovných bojovníků bylo dobytí Kijeva 6. prosince 1240. Na jaře příštího roku pak rozdělil Čingischánův vnuk a pán Zlaté hordy Batu svá vojska do čtyř armád; se třemi sám vtrhl do Uher a čtvrtou svěřil svému synovci Pajdarovi. Ten měl zahradit cestu případné vojenské pomoci Uhrům. A skutečně, Pajdarovy hordy vtrhly do Polska, 13. března dobyly Sandoměř a o deset dní později Krakov; poté zamířily do Slezska, drancovaly kolem Opolí, postupovaly dále na severovýchod, vypálily Vratislav a pronikly až k Lehnici. Zde narazil Peta na vojsko slezského knížete Jindřicha II. Pobožného. Jindřich čekal na pomoc svého švagra, českého krále Václava I., který si jako první středoevropský panovník uvědomil hrozící nebezpečí a již na přelomu února a března se snažil vyburcovat říšská knížata ke společné obraně. Na pomoc svému švagrovi vyrazil 7. dubna, asi ihned poté, co dorazily do Prahy posily z Říše. Jindřich se bohužel pomoci nedočkal — 9. dubna 1241 byl Mongoly donucen k bitvě a poražen. Českému králi chyběly pouhé dva denní pochody, proto přitáhl k Lehnici s úmyslem pomstít svého švagra a porazit Mongoly, ti se však krátce po bitvě stáhli až k Otmuchovu.²

Václav I. očekával, že se Peta pokusí vtrhnout do Čech přes Kladsko, „*Tataři skutečně podnikli asi v první polovici dubna útok na Kladsko, narazili však na silný odpor, takže uznali za vhodné ustoupiti...*“³ Někdy tou dobou přišla Petovi zpráva, že se má co nejrychleji stáhnout za Batuem. Proto se obrátil na jihovýchod

² VÁCLAV NOVOTNÝ, *České dějiny I/3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197 – 1253)*. Praha, Jan Laichter 1928. s. 723 – 732.

³ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3.* s. 729. V literatuře je toto tvrzení obecně přijímáno, i když mu jedinou přímou pramenou podporu skýtá Dalimilova kronika. **Staročeská kronika tak řečeného Dalimila II.** ed. J. Daňhelka, K. Hádek, B. Havránek, N. Kvítková. Praha 1988. s. 314. „*Tateři všecko Polsko zhubichu až se před Kladskem stavichu.*“ Novotný na tuto událost vztahuje zmínky o vpádu do Čech z dobové korespondence (srv. s. 729, pozn. 1). Konečně je nutné dodat, že žádný pramen jeho líčení neodporuje.

a vypálil okolí Opavy.⁴ Jeho další postup líčí česká historiografie již 70 let takto: je pravděpodobné, že Peta vedl svá vojska kolem Olomouce⁵ a odtud dále do Uher, kam dorazil již koncem dubna. Je téměř jisté, že se Mongolové na Moravě nesetkali s žádným větším odporem a jejich vpád stěží trval více než čtrnáct dní.⁶ Ovšem tento výklad má řadu slabin.⁷ Pravděpodobnější je, že se Petovy oddíly vydaly po ose Otmuchov, Ratiboř, Jablunkovský průsmyk, Trenčín a Opavsko bylo vyplněno pomocnými mongolskými oddíly pouze v severní části (snad Oldřišov).

Batu vtrhl do Uher počátkem března a po několika vítězstvích si podmanil území východních a středních Uher až k Dunaji. To mu trvalo asi měsíc. Menší mongolské vojenské jednotky pak vyjížděly plenit až k moravským a rakouským hranicím. Přitom samozřejmě docházelo k drobnějším šarvátkám. Někdy na přelomu května a června sebral Václav I. nové vojsko, s nímž přitáhl na Moravu a chtěl dokonce vtrhnout do Uher a zde se s Mongoly utkat. Tento plán zmařil podle názoru Václava Novotného sám uherský král; obával se totiž, že bude Václav

⁴ V. ŠIKULOVÁ, J. BAKALA, *Opavsko na úsvitu dějin a v období vzniku a rozvoje feudalismu (do husitských válek)*. In: Přehled dějin Opavska. Opava 1983. s. 30 – 31.

⁵ Krom často opakované pověsti Dalimilovy, sepsané asi 70 let po vpádu, **Staročeská kronika tak řečeného Dalimila II.** ed. J. Daňhelka, K. Hádek, B. Havránek, N. Kvítková. Praha 1988. s. 313. „*Také před Olomúcem se stavichu a tu Tateři královice ztratichu...*“ by mohly skýtat určitou podporu tomuto tvrzení již jen zprávy o vypálení kláštera Hradiště. Jako první je dal do souvislosti s Mongoly Jan Dubravius, který stejně tak jako první dal do souvislosti s Mongoly pána ze Šternberka z Pulkavovy a Hájkovy kroniky (z roku 1254, respektive 1253), viz dále s. 10. Až o 31 let později tuto událost popsal hradištský mnich Jan Tetzl. Srv. nepřesné hodnocení spolehlivosti jeho zpráv u TIMOTEA POKORY, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. In: Sborník VSMO 63 (4), 1976. s. 98 – 101. Obě zprávy o průchodu Mongolů kolem Olomouce jsou tedy více než problematické.

⁶ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3*. s. 733 – 736. „*Vrazili na Moravu a proběhli jí rychlým pochodem, míříce k zemské bráně do Uher. Tažení divokých bojovníků, třeba sebe rychlejší a časově kratší, dotklo se jistě strašlivě krajín, jimiž se bralo.*“ T. POKORA, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. In: Sborník VSMO 63 (4), 1976. s. 104, dokonce pochybuje, že trvalo déle než 10 dní.

⁷ Žádný dobový pramen nedosvědčuje přítomnost Mongolů na střední Moravě a ani archeologové nenalezli žádný důkaz mongolské přítomnosti na Hané. I jejich případná odbočka od Opavy k Olomouci by byla těžko pochopitelná. A když už by tedy byli u Olomouce, proč by netáhli dále na Brno a do Rakous? V. VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny České, II (1197 – 1250)*. Praha–Litomyšl 2000. s. 352 – 361, věnuje nejvíce pozornosti bitvě u Lehnice, v otázce vpádu na Moravu bohužel ulpěl na tradičním výkladu, navíc však přinesl několik dezinformací; „*Mongolskou přítomnost před Olomoucí zřejmě zachytili také archeologové,*“ s. 360.

(stejně jako již několikrát on sám) poražen a tak jej prosil, aby vyčkal křížového vojska z Říše, které se však díky sporům papežské a císařské strany vůbec nesešlo.⁸ Když koncem roku 1241 zamrzl Dunaj, zahájil Batu další ofenzívu. Dostal se až k Vídeňskému Novému Městu, ale zpráva o příchodu vojska rakouského vévody Fridricha II. Bojovného a dalších knížat (snad i českého krále) jej přiměla k ústupu. Počátkem roku 1242 Batu ofenzívy definitivně zanechal a dokonce opustil i dobytou část Uher. Jeho návrat úzce souvisel s bojem o nástupnictví po velkokochánu Ögedejovi.⁹

Obrovská mongolská armáda vzbudila hrůzu takřka po celé Evropě, což je patrné ze všech soudobých kronikářských zápisů. Pražský letopisec přímo napsal: „*strach z Tatarů padl na Čechy.*“¹⁰ Podobných sdělení však najdeme v soudobých dílech daleko více.¹¹ Byl to strach z neznámého, neboť ani soudobí intelektuálové neměli o kmeni z východní Asie vůbec žádné informace, i pro ně se pojem východní Asie zužoval na říše Gog a Magog. Není tak divu že se pro anonymní kmen vžilo nesprávné citově podbarvené označení Tataři. Až po lyonském koncilu (1245) vyslal papež Inocenc IV. k Mongolům několik výprav. Jako první se k mongolskému dvoru dostal, možná i díky pomoci krále Václava I., františkán Jan de Piano Carpini.¹²

Soudobí intelektuálové posuzovali mongolský vpád nejen jako událost historickou, ale do značné míry také jako záležitost teologickou. V mnoha podáních teologická složka dokonce převládá. Představa mongolského pustošení totiž vyvolávala reminiscence na Apokalypsu sv. Jana a naplňovala vize o

⁸ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3*. s. 742 – 743.

⁹ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3*. s. 739 – 748.

¹⁰ **Letopisy české od roku 1196 do roku 1278.** FRB II. s. 285. „*Timor Tartarorum magnus irruit super Bohemos.*“

¹¹ Viz **Chronica regia Coloniensis.** MGH SRG (18). s. 281; **Balduini Ninovensius chronicon.** MGH SS XXV, s. 543; **De invasione Tartarorum fragmentum.** MGH SS XXIX, s. 600; **Ex Mathei Parisiensis Cronicis maioribus.** MGH SS XVIII, s. 208;

¹² Carpiniho cestopis vydal v češtině E. KNOBLOCH, *Putování k Mongolům.* Praha 1964. Část 1., Cesta bratra Jana de Piano Carpiniho ke dvoru Kujukchána 1245—1247; Srv. také T. POKORA, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241.* In: Sborník VSMO 62 (3), 1973. s. 174 – 176.

příchodu Antikrista.¹³ Teologický pohled je silný zejména v posuzování motivů mongolského tažení, které byly dlouho zahaleny rouškou tajemství a vyvolávaly nejroztodivnější dohady. Za zcela opodstatněný byl považován názor, že přišli vymýtit křesťanství.¹⁴ Tato vize vyburcovala veřejné mínění v Říši k pokusům svolání křížové výpravy proti Mongolům.¹⁵ Často se objevují i daleko krkolomnější dohady. Např. mínění, že přitáhli pro těla tří králů do Kolína nad Rýnem, že chtěli dobýt Řím, že hledali úrodné pastviny, že táhnou na pouť ke sv. Jakubu co Compostely a jiné.¹⁶ Postupem času se názorová nejednotnost ještě zvyšovala a za podnět pro jejich tažení byla považována třeba i pomsta za zavraždění tatarské princezny.¹⁷ Až moderní historická věda dokázala motivy mongolského tažení poodhalit — bezprostřední pohnutkou bylo pravděpodobně pronásledování Kumánů.

Také důvod rychlého odchodu Batuovy armády na jaře 1242 odhalila až kritická historiografie. Historikové 16. – 18. století si jej ale nedokázali vysvětlit. K ústupu chyběla rozhodující porážka a její velký hrdina — nezbylo než tuto porážku vytvořit. My však dnes víme, že šlo o jednorázové vojensko-politicky motivované tažení a ne o dlouhodobější výboj, takže bychom měli místo o ústupu

¹³ Dokonce jméno Tatar bylo odvozováno od slova tartarus, tedy peklo, podsvětí. V. NOVOTNÝ, *České dějiny* I/3. s. 723.

¹⁴ **Annales et notae Scheftlarienses.** MGH SS XVII, s. 341. „*Eodem anno egressa est quedam incognita gens barbarica, quos Tartaros vel Ismahelitas nominabant, qui maximam stragem hominum fecerunt, maxime christianorum, ob quorum persecutionem et nominis extirpationem exierant.*“

¹⁵ Jak nešťastně tyto pokusy skončily jsem již popsal. Srv. V. NOVOTNÝ, *České dějiny* I/3. s. 738, 743 – 744; **Chronica regia Coloniensis.** MGH SRG (18). s. 281. „*Ipsae etiam rex, filius imperatoris, archiepiscopus Coloniensis et plurimi nobiles Teuthonie signum crucis vivifice assumpserunt.*“; **Annales Zwifaltenses.** MGH SS X, s. 59 „*Contra eos homines totius Germanie cruce signantur...*“; podobně **Annales breves Wormatienses.** MGH SS XVII, s. 75; **Chronik von Garsten.** Palacký, *Der Mongolen Einfall*, s. 384. „*Item multi principes Christianorum et ceteri nomen Jesu Christi profitentes ad vocem Prædicatorum contra Tartaros cruce signantur...*“

¹⁶ V. NOVOTNÝ, *České dějiny* I/3. s. 720 – 721. Tyto pověsti obsahuje relace Iva Narbonského, kterou ve výtahu vydal K. J. ERBEN, RBM I, s. 501, č. 1059.

¹⁷ **Vita sancti Hedwigis.** MPH IV, s. 561.; Srovnej F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241.* Abhandlungen der königlichen böhmischen Gessellschaft der Wissenschaften V/2, 1842. Kapitola 10. Der Raubmord bei Neumarkt in Schlesien. s. 402 – 405. Viz. dále s. 26.

mluvit spíše o návratu. Jeho načasování pak jistě souvisí se smrtí velkochána Ögedeje a Batuovými aspiracemi na jeho trůn.

Záznamům o ničivém tažení armády kočovných bojovníků dodávalo mystiku také zatmění slunce, které bylo jednoznačně chápáno jako další Boží znamení v souvislosti s vpádem Mongolů.¹⁸

V mnoha soudobých kronikářských záznamech se píše také o průchodu Mongolů Moravou, ovšem většinou to jsou pouze krátké zmínky bez konkrétních faktografických údajů. Dokonce ani v dobové korespondenci nenalezneme mnoho konkrétních podrobností.¹⁹

Nedostatek spolehlivých pramenů však dnes není jedinou komplikací vědeckého výzkumu. Obrovské nesnáze dlouho způsobovalo nejen množství moderních fals, otázka dnes již snad vyřešená, ale především postupná kontaminace zpráv o vpádu mongolským informacemi o vpádu Uhrů a Kumánů z roku 1253. Nutno říci, že tato otázka ještě nebyla podrobně prozkoumána a moderní historiografie zde má mnoho co říci.

Směšování zpráv začalo již ve středověku, poprvé možná již v Dalimilově kronice, jistě však v 1. recenzi kroniky Přibíka Pulkavy z Radenína, který spojil líčení obou událostí do jednoho příběhu zasazeného do roku 1254.²⁰ V jeho díle však lze tyto události ještě snadno oddělit a Pulkava sám tento svůj omyl v další recenzi poznal a opravil.

¹⁸ K zatmění došlo 6. října. Zmiňují se o něm např. **Balduini Ninovensis chronicon**. MGH SS XXV, s. 543; **Chronik von Garsten**. Palacký, Der Mongolen Einfall, s. 384; **Letopisy české od roku 1196 do roku 1278**. FRB II. s. 285. Tento úkaz mohl být správně pochopen až po prosazení heliocentrického chápání sluneční soustavy.

¹⁹ Dobové prameny naposledy, ovšem stále neúplně, shrnul T. POKORA, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. In: Sborník VSMO 62 (3), 1973. s. 172 – 183; 63 (4), 1976. s. 98 – 110.

²⁰ **Kronika Pulkavova**. FRB V. text B, s. 143; Důležitá je věta: „*quidam nobilis de Stemberg, pro tunc capitaneus civitatis eiusdem, de civitate progrediens similiter impetum fecit in eos viriliter et eorum capitaneum letariter vulnerans interfecit*,” a to i přesto (nebo spíše právě proto), že patří do roku 1253.

Humanistická historiografie však již nedokázala obě události rozlišit a čeští historikové 16. století informace o obou vpádech výrazně pomíchali;²¹ situace se tak stala značně nepřehlednou. Václav Hájek z Libočan jako poslední vcelku správně rozlišil jemu přístupné zprávy,²² ovšem zejména líčení uhersko-kumánského vpádu obohatil mnoha smyšlenými podrobnostmi.²³ Mnohé jeho fabulace pak převzal i nesporně vzdělanější a kritičtější historik, olomoucký biskup Jan Dubravius a použil je při líčení vpádu mongolského.²⁴ K popularizaci mýtu značně přispěl svými rodopisnými pracemi Bartoloměj Paprocký z Hlahol.²⁵

Barokní historikové přidávali ke starším líčením další a další smyšlené informace. V díle Tomáše Pešiny z Čechorodu došlo k definitivnímu přerodu porážky Zdislava ze Šternberka Kumány z 25. června 1253 ve fenomenální vítězství Jaroslava ze Šternberka nad Mongoly dne 25. června 1241. Událost se změnila k nepoznání. Dovídáme se o hrdinné obraně Kladska Vilémem ze Skály a Břetislavem Theobaldovým, dále jsme poučeni o celém velitelském sboru vojska Jaroslava ze Šternberka, podle Pešiny se skládal z velitele jízdy Václava Berky a vůdců moravského lidu — olomouckého kastelána Bluda z Kravař, komorníka Slavaty, Jaroslava ze Šumberka, Fabeše z Hůrky a Sudka Skrbena. Ovšem to není

²¹ Zejména zde by bylo velmi třeba studie, která by se pokusila rozdělit fakta k mongolskému vpádu, fakta k uhersko-kumánskému vpádu a novější dezinformace.

²² Mongolský vpád rozdělil do let 1241 – 1243, kdy se podle něj (a podle Dalimila) dostali Mongolové na Moravu. Václava Hájka z Libočan *Kronika česká III.* s. 424 – 428. „*L. 1243. král Václav, maje v paměti žádost knížete Polského, a také slyše, co se v Polště děje, shromáždív v Čechách mnoho lidu branného, i táhl s nimi do Polsky a přijel k Krakovu 2. den měsíce dubna a odtamtud' hned dále táhnúti umínil. Tataři to zvěd'avše, obrátili se do Moravy, k svým tovaryšům do Uher pospíchajíce, však na té cestě jednak polovice země Moravské pohubili a mnoho lidí zmordovali.*“

²³ Především jmény: Šternberkovi, kterého zmínil Pulkava, dal křestní jméno Jaroslav a kumánského vůdce nazýval Belzaitem.

²⁴ **Historiæ regni Bohemiæ...** J. Dubravius. Liber sedecimus. Anno 1552. list 99 – 102. Dubravius byl zřejmě sveden kronikou Jana Długosze, který zařadil zprávu 1. recenze kroniky Pulkavovy do svého líčení mongolského vpádu.

²⁵ **Zrdcadlo slavného margkrabství Moravského**, v kterémž jeden každý stav dávnost, vzácnost, i povinnost svou vhlada krátce sebrané a vydané Roku 1593 skrze Bartholoměje Paprockého z Glogol a Paprocké Woly. Faksimile, Ostrava 1993. list 21 – 22; **Diadochus** id est successio: Jinák poslaupnost knížat a králův českých, biskupův i arcibiskupův pražských, a všech třech stavův slavného království Českého, to jest panského, rytířského a městského krátce sebraná a vydaná skrze Bartholoměje Paprockého z Glogol a z Paprocké vůle. Praga 1602. s. 173 – 177.

vše! Pešina navíc přesně popsal trasu pochodu Jaroslavova vojska (přes Jihlavu a Brno), počet mužů, které měl Jaroslav k dispozici, věděl o podrobnostech z bojů u Olomouce (vypálení kláštera Hradiště a olomouckých předměstí) a dokonce zaznamenal i Jaroslavův proslov k vojákům večer před bitvou. O nespolehlivosti těchto údajů dnes nejsou pochybnosti.²⁶

Jezuitští historikové, zejména Bohuslav Balbín, využili lákavé příležitosti rozšířit mýtus mongolského vpádu o další dvě porážky — využili místní situace (zejména prehistorických valů), zkonkretizovali a dotvořili mlhavé pověsti na Hostýně a Kotouči u Štramberka²⁷ a pragmaticky spojili boje proti Mongolům s kvetoucím mariánským kultem.²⁸ Smyšlené porážky Mongolů se tak staly předmětem lidové úcty a Jaroslav ze Šternberka národním hrdinou.

Oslava kultu vrcholí v Rukopisu Královédvorském, který byl objeven roku 1817 Václavem Hankou.²⁹ Tento důkaz vyspělosti české středověké kultury se stal se jedním z největších inspiračních zdrojů národního obrození, a to nejen na úrovni literární, ale také výtvarné, hudební, vědecké a později i politické. Téma mongolského vpádu je zde obsáhle zpracováno krásným desetislabičným veršem v části nazvané „O velikých bojích křesťan s Tatary.“³⁰ Báseň začíná motivem mongolského vpádu do Evropy — smrtí lepe Kublajevny.³¹ Následuje líčení bojů v Rusku a Polsku. Na Moravu se dostáváme ve verši 115: „*dodrachu sě lúto*

²⁶ **Mars Moravicus.** Sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbæ... Descripta a Thoma Joanne Pessina de Czechorod. Pragæ 1677. s. 339 - 349. Již V. NEBESKÝ, *Kralodvorský Rukopis*. ČČM 27, 1853. s. 373. „Bližších zpráv o těchto událostech nemáme, jen z kronik 16. a 17. století, jimž ovšem těžko víry přidati.“

²⁷ Vznik pověstí v nám známé podobě spadá do 60. – 70. let 17. století. V. FLAJŠHANS, *Zázrak hostýnský a báseň „Jaroslav“*. ČČH 38, 1932. s. 78 – 92. J. ŠEBÁNEK, *Pověst Štramberská*. ČMM 59, 1935. s. 325 – 340.

²⁸ Poprvé to byl Bohuslav Balbín roku 1655. *Diva Wartensis, seu origines et miracula magnæ Dei, hominumque Matris Mariæ*. Authore P. Bohuslao Aloysio Balbino e Soc. Iesu. Pragæ 1655.

²⁹ Václav Hanka a Josef Linda jsou dnes většinou odborné veřejnosti považováni za tvůrce nejen RK, ale i dalších památek. Srv. M. IVANOV, *Záhada Rukopisu Královédvorského*. Praha 1970. 218 s.

³⁰ Text básně budu citovat podle vydání, které je uveřejněno na oficiální internetové stránce České společnosti rukopisné: <http://kix.fsv.cvut.cz/rkz>

³¹ Tento motiv se nalézá pouze v Poselkyni starých příběhů českých, díle křížovníka Jana Františka Beckovského z roku 1700 a v RK. Beckovský jistě nečerpá z RK.

k Olomúcu.“ Od Olomouce ustoupil šik vojáků v čele s Vneslavem na Hostýn (vzdálen více než 40 km vzdušnou čarou),³² kde byl tento vojevůdce na druhý den zabit. Kvůli nedostatku vody došlo ke sporu dalších vůdců — Vratislava a Vestoně. Vratislav prosadil žádost o pomoc k Panně Marii, jejíž zázrak pak moravské vojsko zachránil: „*blsky raz raz bijú v stany Tatar, hojný přieval pramen chlumský zživi.*“ (v. 235 – 236). Básnickou zkratkou se dostáváme k bitvě u Olomouce, kde báseň dramaticky vrcholí: „*Křestěné počechu utiekati, Tateré je lútým davem hnáti. Aj, ta Jaroslav jak orel letě*“ (v. 264 – 266). „*Vrazi kruto na Kublajevica, i by pótka ovsěm velelútá ...Jaroslav ves ve krvi s ořem sbrocen mečem Kublajevica zachváti, ot ramene šúrem kyčlu protče, takož spadne bezdych mezi mrchy. Zarachoc nad niem túlec s lukem. Uleče sě ves lud Tatar lútých, otmetáše dřevce séhodlúhé, palováše tu, kto téci móže tamo otkad slunce jasno vstává. I by prosta Haná Tatar vrahóv.*“ (v. 276 – 289).³³

Druhá řada fals spatřila světlo světa v úplnosti až roku 1841, kdy bylo mohutně oslavováno 600. výročí odražení mongolské hrozby.³⁴ Šlo především o 10 zfalšovaných listin ve 3. dílu moravského diplomatáře. Jejich autor, ambiciózní moravský historik Antonín Boček, se jimi pokusil dokreslit obraz mongolského pustošení nejen u Opavy a Olomouce, kde se o něm již dlouho vědělo, ale také u Bruntálu, Benešova, Uničova, Litovle, Jevíčka, Přerova a Brna, dále zdokumentovat zničení hradišťského, rajhradského, tišnovského a doubravnického kláštera a obohatit téma o souvislost s templáři.³⁵ Boček se navíc pokusil dalšími falsy dokázat, že vítězem olomoucké bitvy byl Zdislav

³² Rozpory ohledně Hostýna (Hostajnova) vedly roku 1946 A. R. Svobodu k tvrzení, že horou popisovanou v RK je vrch Chlum u Olomouce. Hostajnov podle něj zaniklo, ale bylo odvozeno z dvou pomístních jmen **H**ostkovice a **T**ajnov (Týn). Jeho pokusy jsou přímo odsouzeníhodné. A. R. SVOBODA, *České vítězství nad Tatary*. Olomouc 1946. 106 s.

³³ Naše vědomosti o básni Jaroslav naposled shrnul J. MEZNÍK, *Rukopisy z hlediska historie*. In: RKZ. Dnešní stav poznání. SNM/C 13, 1968. s. 147 – 177.

³⁴ Boček však avizoval jejich vydání již roku 1836 v předmluvě k prvnímu dílu CDM.

³⁵ CDM III, č. 29, 34, 35, 53, 87, 95, 98, 109, 144, 165. Srv. J. ŠEBÁNEK – S. DUŠKOVÁ, *Kritický komentář k moravskému diplomatáři*. Zpracování látky z 3. svazku Bočkova moravského kodexu. Praha 1952. 410 s.

z Chlumce, který se až od roku 1242 psal ze Šternberka.³⁶ Jeho pokus nebyl úspěšný, ukázalo se však, jak chatrnou oporu má osoba Jaroslava ze Šternberka v pramenech.³⁷

Vidíme tedy značnou disproporci mezi hubeným a značně stereotypním svědectvím pramenů a nabubřelým líčením mongolského vpádu na počátku 19. století. Ovšem mýtus nevznikl najednou, rodil se dlouho a postupně, teprve v díle Tomáše Pešiny z Čechorodu (celých 436 let po vpádu) získal pevnou podobu, avšak v této době barokní zbožnosti mýtus také hluboce zakořenil mezi širokou veřejností. Rodící se moderní historická věda jej o století později přijala, byť v mírně okleštěné podobě, za historickou skutečnost. Novodobá falsa pak situaci v odborném bádání značně zkomplikovala, jelikož oba hlavní momenty — mytizace vpádu v kronikách 16. – 17. století a vznik fals v 1. polovině 19. století — jsou velice úzce propojeny. Ona falsa totiž vytvořila pro pozdější výmysly renesančních a barokních historiků svébytnou pramennou základnu. Česká historická věda 1. poloviny 19. století nebyla schopna svou metodikou tento bludný kruh opustit...

Pro objektivní zhodnocení Palackého názoru na problém mongolského vpádu je důležité uvědomit si situaci ve které se nacházel, a to byl také hlavní cíl této kapitoly.

³⁶ A. BOČEK, *O vítězi nad Mongoly*. In: *Vpád Mongolů do Moravy*. Holomouc 1841. s. 55 – 62.

³⁷ Sám Boček upozornil, že v žádném prameni z let 1241 – 1262 se žádný Jaroslav ze Šternberka nevyskytuje, viz. *O vítězi nad Mongoly*. s. 57 – 58. Proti Bočkovu pokusu se tvrdě postavil zejména FRANTIŠEK PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. Kapitola 9. *Der Sieger bei Olmütz: Jaroslaw oder Zdislaw von Sternberg?* s. 398 – 402. Spor o jméno vítěze nad Mongoly pak shrnul V. NEBESKÝ, *Kralodvorský Rukopis*. ČČM 27, 1853. Jaroslav, s. 370 – 378. Srv. s. 27 této práce.

2. Názorové zdroje Františka Palackého

Nejdříve si musíme položit otázku, z jakých zdrojů se obecně formují názory každého jedince a jak se tyto zdroje odrážejí v historických pramenech. Při formování názorů sehrává obvykle nejdůležitější roli rodinná výchova, která teprve s dospíváním ustupuje formování vnějšími vlivy, nejdříve školními a později kritickou reflexí nezávislých autorit. Tyto zdroje se v hrubých rysech odrážejí zejména ve vzpomínkách, autobiografiích, soukromé korespondenci a částečně i v díle daného jedince.

Pokud se v případě Františka Palackého omezíme na soubor otázek souvisejících s mongolským vpádem a RK, zjistíme, že rozhodující roli sehrálo jeho studium, či lépe samostudium, v Bratislavě, kde se jeho názory zformovaly natolik, že již nebyly výrazněji korigovány, snad jen trochu zmírněny.

Palackého cesta k historické vědě nebyla přímá a snadná. Nejdříve jej přitahovala kariéra evangelického kněze. Tuto vizi za studií v Bratislavě opustil a začal se věnovat poezii. Roku 1818 se seznámil se zpěvy RK, které na něj udělaly obrovský dojem. To byl Palackého první kontakt s historickou tematikou, a to opravdu velice výrazný.³⁸

Mladý Palacký byl člověk vnímavý, citlivý a měl poetickou duši romantika. Dokládá to nejen vysoká umělecká hodnota jeho vědeckého projevu, ale i romanticky vlastenecké rozhodnutí ke službě národu. Zbývalo jen najít vhodné pole působnosti, kde by mohl plně rozvinout svůj talent. Tak se postupně vzdával básnických ambicí. Asi do poloviny roku 1819 ještě kolísal jeho zájem mezi

³⁸ „nad ně se český básnický výraz dosud nepozvedl... Tento zjev působil novým životem na Čechy. Hrdinské zpěvy té síly a půvabnosti, té velikosti a prostoty ve smyslu, obrazech, cítění a řeči, bylo více než se mohlo očekávat.“ Františka Palackého Spisy drobné, III. s. 493. Jde o citát z nepublikované studie „Rozhledy a vyhlídky české řeči a literatury“ napsané roku 1822 pro *Jahrbücher der Literatur*. Srv. JIŘÍ KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. Životopis. Praha 1998. s. 57 – 61. Navíc i později ve svých *Dějínách* popisoval bitvu u Olomouce převážně jen citáty z RK. Srv. *Geschichte von Böhmen*, II/1. Prag 1839. s. 120; *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, Díl I/2. 3. vyd. Praha 1877. s. 178 – 179.

hudbou, estetikou a historií, která v tomto souboji nakonec zvítězila.³⁹ Ovšem roku 1820 věnoval nejvíce času estetice a ještě v březnu 1820 chtěl napsat epos Jaroslav, vítěz nad Tatary. „*Básnické plány mladého Palackého se nesplnily... Vlastně nezradil své úmysly, jen je realizoval v jiné rovině, vědecké místo básnické.*“⁴⁰

Pro vlasteneckou kariéru Palackého jako historika byl zřejmě rozhodující pobyt ve Vídni na přelomu let 1820 – 1821. Zde sehrál důležitou roli další faktor formující Palackého názory, a to přirozená vědecká i lidská autorita Josefa Dobrovského. Dobrovský uvedl Palackého mezi místní učence a získal si jeho přátelství a respekt. Stal se do jisté míry Palackého vzorem, a tak měl jistě vliv na jeho rozhodnutí uskutečnit touhu po napsání českých dějin. Tím byl Palacký definitivně získán pro vlasteneckou historickou vědu. Dobrovského vliv ještě zesílil po Palackého příjezdu do Prahy v dubnu 1823. Palacký měl již tehdy široké znalosti z filosofie dějin, ale Dobrovský jej musel zasvětit do konkrétních technik historické práce, zejména kritiky a interpretace pramenů. Palacký tak získal snad nejlepší historické vzdělání v Habsburské monarchii.

Posledním faktorem formujícím Palackého názory na mongolský vpád, byly práce jeho předchůdců, a to zejména přítele F. M. Pelcla, ale i Františka Pubičky. Bohužel zde nemohu obě díla podrobně rozebírat a musím se omezit na nejzákladnější fakta. Základem obsáhlého líčení ex-jezuity Františka Pubičky⁴¹ je kronika olomouckého biskupa Jana Dubravia; z ní pochází jádro příběhu, avšak Pubička převzal do své práce i mnoho novějších dezinformací.⁴² Výklad události

³⁹ Palacký si v té době hojně dopisoval s Josefem Jungmannem, kterému se v dopise ze 14. 7. 1819 svěřil se svou touhou po napsání českých dějin. J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 46.

⁴⁰ O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Příspěvek k ideologii předbřeznové Moravy. Olomouc 1969. s. 31.

⁴¹ Francisci Pubitschka Chronologische Geschichte Böhmens. IV/ 2. Prag 1781. s. 198 – 202.

⁴² V prvé řadě je to celá řada jmen z díla Tomáše Pešiny (srv. s. 10), ale i hostýnskou pověst podle Bohuslava Balbína. Svou nedůvěru projevil pouze krátkou kritickou notickou: „*Ältere Schriftsteller sagen von diesen Namen nichts.*“ v prvním případě a „*Diesem ist nicht billig zu beifügen...*“ před vylíčením hostýnské pověsti.

v Pelclově Nové kronyce České⁴³ je založen na kombinaci zpráv Václava Hájka a Jana Dubravia. Jeho líčení je daleko kratší, a tím i přesnější. Pubička uvedl mýtus mongolského vpádu a osobu Jaroslava ze Šternberka do novodobé vědecké literatury a Pelcl jeho vylíčení do značné míry respektoval. Palacký měl dále situaci znesnadněnu tím, že nově objevený RK jejich líčení podporoval a doplňoval.

Závěrem bych se rád zmínil o Palackého vrozených dispozicích. Sebelepší výchovné působení by totiž nemělo většího smyslu pro člověka bez vůle a talentu. A Palacký byl obojím obdařen hojně. Navíc měl mimořádné intelektuální schopnosti, pozoruhodnou vytrvalost, cílevědomost a důslednost. Byl to opravdu největší Čech 19. století.

⁴³ Nová kronyka Česká. Díl III. Od l. 1230 až do l. 1378. Praha 1796. s. 26 – 32.

3. První historické práce

V letech 1823 – 1836 Palacký o mongolském vpádu a RK hodně publikoval. Jeho názory nebyly nejméně do roku 1840 o nic méně osvícenské než názory kteréhokoliv jiného vědce jeho doby. Ano, bezpochyby byl RK nadšen a byl si dobře vědom jeho ceny jako pramene, ale zejména jako prostředku povzbuzení českého národního cítění. Rozhodně jej nepřijal bez rozmyslu a nekriticky. Vědomí ceny RK pro národ jeho nazírání nijak podstatněji neovlivnilo. Je důležité si v této souvislosti uvědomit, že ani jeho učitel, osvícenec a „hyperkritik“ Dobrovský nevznesl proti RK žádné námitky.⁴⁴

O názorech „mladého“ Palackého psal naposledy Jiří Kořalka: *„Pokud se Palacký na rozdíl od Dobrovského a Kopitara nedokázal povznést k čistě osvícenskému posuzování podvržených rukopisů, bez ohledu na jejich význam pro povzbuzení národní hrdosti a sebevědomí souviselo to do značné míry s jeho filosofickým a hodnotovým pojetím dějinného vývoje.“*⁴⁵ Na jedné straně je pravda, že Palacký po Dobrovského smrti prohlásil za pravý i RZ, ale na druhé straně dnes ahistoricky vidíme úzkou souvislost RK a RZ, která v té době nikoho ani nenapadla.

Díky doporučení Josefa Dobrovského byl Palacký na podzim roku 1823 pověřen sepsáním první historické vědecké práce — genealogie Šternberků.⁴⁶ Palacký si tohoto úkolu velice vážil, přistupoval k němu s velkým zaujetím

⁴⁴ Dobrovský se však daleko kritičtěji vyjadřoval o RZ (tehdy nazývaný Libušin soud), který označil roku 1824 za podvrh a dílo Hankovo. Ale Palacký jej podpořil! Ani Dobrovského však nenapadlo, že by někdo (Hanka ?) zfalšoval i RK.

⁴⁵ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*, s. 147. Dobrovský považoval RK za pravý a Kopitar byl rozhodný rakouský katolík a nacionalista, sám Kořalka o něm jen o několik řádků výše napsal, že odsuzoval pražské vědce jako „opravdové černoknižníky a mistry podlého umění.“ Kopitarův pohled se tedy s osvícenským posuzováním neshoduje...

⁴⁶ F. PALACKÝ, *Die Sternberge*. Taschenbuch für die vaterländische Geschichte 6, 1825. s. 282 – 320. Tento časopis vydával ve Vídni Palackého přítel baron Josef Hormayr. Palacký nebyl spokojen s jejím vysázením — jednak bylo zkromoneno jeho jméno, ale navíc byl četnými stylistickými úpravami narušen jeho střízlivý sloh. Srv. J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*, s. 78.

a dokončil je v březnu 1824. Práce byla přijata Dobrovským i Šternberky **bez jediné kritické připomínky**.⁴⁷ Palacký odmítl mnoho výmyslů starších autorů (zejména Paprockého a Tannera) a nenapsal práci bezduše oslavnou, naopak v mnoha ohledech spíše racionalisticky střízlivou. Přesto, nebo možná právě proto, vzbudil zájem dalších aristokratů (Kinských, Černínů,...).

Mnoho pozornosti věnoval postavě Jaroslava ze Šternberka.⁴⁸ Podle Palackého dorazil do Olomouce s 12 000 vojáky. Mongolům se nepodařilo vylákat Jaroslava k boji (ani když dobyli a vypálili blízký klášter Hradiště), zdoluhavé obléhání je unavovalo a ukolébalo jejich pozornost. Začali pohrdat domněle zbabělým nepřítelem, nedbali na řád a vyjížděli v malých oddílech loupit a vraždit bezbranné po celé zemi. Lidé se před nimi schovávali na těžce přístupných horách (např. na Kotouči a Hostýně). Jaroslav se rozhodl využít oslabení nepřátel a nekrotit více mstivost svých bojovníků. Brzy před rozedněním 25. 6. 1241 vtrhl s celým vojskem do mongolského tábora. Peta však brzy zformoval své šiky a vrhnul se do boje. Křesťané začali ustupovat... V této dramatické chvíli citoval daleko nejpůsobivějšího líčení— báseň Jaroslav z RK (verše 267 – 289). Jaroslav ze Šternberka byl za zásluhy jmenován prvním moravským zemským hejtmanem a získal vévodský klobouk. Zemřel prý roku 1277 a byl pohřben v anežském klášteře.

Pod čarou Palacký vyjmenoval památky připomínající slavnou porážku Mongolů: hrad Šternberk a mariánský kostel v Olomouci mezi hmotnými a mezi písemnými především „národní zpěvy“, tedy lokální tradice (olomouckou, šternberskou, štramberskou a hostýnskou pověst), hrdinskou píseň Jaroslav,

⁴⁷ Velice důležité bylo zejména kladné hodnocení hraběte Františka Šternberka, který byl znalcem české historie, předním numismatikem, ale zejména členem Královské české společnosti nauk a prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění, a který jej odměnil titulem šternberského archiváře. Přátelství tohoto vlivného muže (samozřejmě spolu s ohlasem jeho šternberské genealogie) pak Palackému otevřelo dveře dalších šlechtických archivů. J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 75 – 79.

⁴⁸ Část o mongolském vpádu a Jaroslavovi je na s. 288 – 293 a tvoří více než osminu celé práce.

klášterní anály (hradištské, třebíčské, zábrdovické a další), a přehledy českých dějin od Pulkavy, Dubravia, Pešiny a Pubičky. Zajímavé je, že jediný Václav Hájek si u Palackého vysloužil negativní ohodnocení „unkritisch“, protože podle Palackého zaměnil mongolský vpád s kumánským.⁴⁹

„Ale již tehdy se projevil jeho kritický smysl, něco mu přece chybí v řetězu důkazů pro fakt Jaroslavova vítězství...“⁵⁰ Zejména želí absence současného pokračovatele Kosmy, více však žasne nad tím, že tato událost nestála žádnému tehdejšímu historikovi za zaznamenání, což by vyjasnilo otázku proč Mongolové ve svých výbojích nepokračovali dále na západ.

V celkovém hodnocení Jaroslava ze Šternberka zůstal věrný odkazu svých předchůdců, ovšem vyjádřil se daleko přesvědčivěji a poetičtěji než kdokoliv před ním i po něm (snad s výjimkou RK), zejména zajímavou paralelou s hrdinstvím Karla Martella, Cida a dalších. Jeho líčení je neobyčejně působivé, značně citově zabarvené, je to živý obraz slavné české minulosti. Pozdější práce jsou daleko umírněnější, jejich závěry nejsou zdaleka tak grandiózní.

Práce na této studii nebyla pro Palackého jen pouhou úřední povinností,⁵¹ ale byla prvním krůčkem k uskutečnění velkolepého snu o syntéze národních dějin. Dále to byla obrovská příležitost — příležitost dostat se do vyšší společnosti, příležitost získat si uznání, příležitost ukázat svému učiteli a vzoru své schopnosti. A nakonec Palackému umožnila přístup do šternberského archivu, získala pevné místo tamějšího archiváře a přátelství významného aristokrata a konečně mu otevřela dveře mnoha dalších významných šlechtických archivů.

⁴⁹ Palacký přinesl tento názor jako první a dlouho se jej držel. Viz. dále. O pomíchání zpráv k obou vpádům viz. s. 10, zejména pozn. 22.

⁵⁰ O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. s. 32.

⁵¹ Dopis Palackého Antonínu Vyrožilovi z února 1825, viz. J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 89.

Roku 1829 napsal František Palacký obsáhlou recenzi na nové dvojjazyčné vydání RK od V. Hanky a V. A. Svobody.⁵² Jaroslav zaujímá v jeho hodnocení čestné místo: jednak je „*nejobsáhlejší a nejdokonalejší v celé sbírce*“,⁵³ a navíc popisuje světodějnou událost, kterou však kupodivu většina historiků v Evropě nezaznamenala. Všechny české prameny prý dosvědčují smrt mongolského prince u Olomouce. Podle Dalimilovy kroniky byl ještě mladý, ale kdo to byl a jak se jmenoval nelze s jistotou určit. Podle jeho pojmenování „*Kublajevič*“ musel básník znát cestopis Marka Pola, a tedy musel mít výjimečné vzdělání i postavení ve společnosti. O tom svědčí i způsob vylíčení.⁵⁴ Velice důležité je vymezení informativnosti RK: podle Palackého názoru je pramenem pouze pro poznání „*poetického snažení, ducha, zvyků, pocitů a názorů našich předků*!“⁵⁵ Nikoli pro detailní vylíčení událostí mongolského vpádu.

Nejdůležitější otázkou však je kdy a kdo tuto sbírku sestavil? Na základě paleografického rozboru soudil, že RK mohl být sepsán někdy mezi léty 1280 – 1290. Dále podpořil několika indiciemi Hankův názor, že autorem některých básní a snad i skladatelem sbírky mohl být Závíš z Rožmberka († 1290). Podle Palackého to byl jediný Čech 13. století známý jako výtečný básník, ale nic z jeho díla se nedochovalo, dále měl výborné vzdělání a vysoké postavení ve státě, a navíc smýšlel nepřátelsky vůči Němcům. Malý formát rukopisu a zlaté iniciály ukazují na to, že byl určen pro dámu. Snad také básnický talent pomohl Závíšovi získat srdce královny-vdovy Kunhuty Uherské. Snad byl RK určen pro ni, protože

⁵² **Kralodworský rukopis.** Zbírka staročeských zpěvoprávných básní s několika jinými staročeskými zpěvy. Nalezen a vydán od Václava Hanky; s dějepisným úvodem od Václava Aloisia Svobody. Praha 1829. 224 s. Dvojjazyčné česko-německé vydání. F. PALACKÝ, *Die böhmische Königinhofer Handschrift*. Jahrbücher der Literatur 48, 1829. s. 138 – 169.

⁵³ „*ausführlichste und vollendetste in der ganzen Sammlung*.“ F. PALACKÝ, *Die böhmische Königinhofer Handschrift*. s. 147.

⁵⁴ „*zwar wild und grausam, aber keineswegs so unmenschlich und so monströs, als sie das Volk in Europa vorzustellen pflegte*.“ F. PALACKÝ, *Die böhmische Königinhofer Handschrift*. s. 148.

⁵⁵ „*...die KH nur in sofern eine historische Quelle sei, als sie über das poetische Streben unserer Vorfahren, über Geist, Sitten, Gefühle und Meinungen derselben, vollwichtige und treue Aufschlüsse gibt*.“ F. PALACKÝ, *Die böhmische Königinhofer Handschrift*. s. 149.

byl nalezen ve věnném městě českých královen a v básni Jaroslav se opěvuje udatnost Uhrů. Palacký však dodává, že jsou to jen domněnky, které mohou být potvrzeny i vyvráceny. Podle něj je velice pravděpodobné, že zpěvy RK nemají jednoho autora. Sám rozlišoval autory tři a navíc skupinu básní z ústního podání.

Nejčastějším motivem epických básní jsou boje a války. Jejich líčení je rozmanité, živé a výrazné. Nejpodarenější je zbásnění bojů na Hostýně, které Palacký celé cituje.⁵⁶

Celkově náleží RK čestné místo mezi poetickými poklady předhusitské doby. Palacký jej srovnal s 20 nejvýznamnějšími památkami té doby a usoudil, že žádná se básnickým vzletem RK nevyrovná.⁵⁷ Nakonec se rozepsal o otázce pravosti Libušina soudu (RZ), Písně pod Vyšehradem a Milostné písně krále Václava, které vyšly v recenzované knize jako dodatky.⁵⁸

Několik zmínek o mongolském vpádu nalezneme i v Palackého nejdůležitějším přípravném díle *Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber*. Kládl na středověké kronikáře příliš velké nároky, proto vyznívá tato práce značně pesimisticky. Nejlépe dopadl v Palackého hodnocení Přibík Pulkava z Radenína, podle mne zejména díky tomu, že své dílo přepracovával a vylepšoval.⁵⁹ Proto Palacký dokonce omlouvá jeho zmatení mongolského a kumánského vpádu a druhou recenzi kroniky chválí jako jádro nejvýtečnějších domácích kronik. Naopak nejhůře dopadl v Palackého hodnocení Václav Hájek z Libočan.⁶⁰

⁵⁶ „Doch wie mannigfaltig, wie lebendig und kräftig sind selbst diese Schlachtgemälde, wie originell die Bilder! Die Schilderung des Kampfes am Berge Hostain im Gesange Jaroslav gehört zu den gelungensten...“ F. PALACKÝ, *Die böhmische Königshofer Handschrift*. s. 158.

⁵⁷ „Aber keines dieser Gedichte erhebt sich zu jenem dichterischen Schwunge, der allen Gesängen und Liedern der Königshofer Handschrift in so hohem Grade eigen ist.“ F. PALACKÝ, *Die böhmische Königshofer Handschrift*. s. 154.

⁵⁸ Tato otázka není předmětem mé práce, Palacký označil věc za dosud plně nevyřešenou, ale zdůraznil, že na počátku 19. století neměl nikdo schopnosti k jejich sepsání. Jeho paleografický rozbor vyzněl také pro pravost.

⁵⁹ Ocenění starých českých dějepisců. In: *Dílo Františka Palackého*, I. přel. J. Charvát. Praha 1941. s. 216 – 230. Srv. *Kroniky doby Karla IV.* ed. M. Bláhová. s. 572 – 580. a také s. 9 této práce.

⁶⁰ Palacký se nezatežoval s obsáhlou kritikou jeho díla, kterou ostatně částečně vykonal již Gelasius Dobner, a ke kvalitě jeho díla skepticky poznamenal: „Hájkova největší vina spočívá

Roku 1839 vyšel díl II/1 Palackého *Geschichte von Böhmen*. Zde se naposledy před jubilejním rokem 1841 dostal k vyličení událostí mongolského vpádu. Palackého názory se dynamicky vyvíjely. Novým podnětem pro jejich přehodnocení bylo vydání prvního svazku moravského diplomatáře, v jehož úvodu představil Antonín Boček i nově objevené listiny, které dokazovaly krutost mongolského pustošení na Moravě.⁶¹ Dosud známé poznatky shrnul do krátkého, ale výstižného výkladu. Pouze na jediném místě v celém svazku použil citátu z RK, a to právě při dramatickém líčení olomoucké bitvy. Přesto zde nevyznívá hodnocení události tak oslavně jako dříve, Palacký již zde zaujal daleko střízlivější stanovisko než zastával v mládí.⁶²

právě v tom, že pověsti odíval do historického roucha, které pro ně vymyslel, a že se snažil o to, aby jim dodal učeného rázu...“ Ocenění starých českých dějepisců. s. 304.

⁶¹ „*a Tartaris monasteria Gradicense, Zabrdowicense (Obrowitz), Rayhradense, Tišňovicense et Daubrawnicense, necnon civitates Opaviam, Freudenthal, Benešovium, Přeroviam, Litoviam et Gewičko combustas devastatasque; civitates vero Olomucium, Unčovium (Neustadt), et Brunam inani eorum obsidione graviter pressas laesasque fuisse.*“ CDM I. ed. A. Boček. Brunæ 1836. s. XVII. Celé znění listin pak vyšlo v CDM III. právě v jubilejním roce 1841. Podvrženost většiny listin prokázal až roku 1897 B. BRETHOLZ, *Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfälschung*. ZVGMSchl 1, 1897. s. 1 – 65.

⁶² F. PALACKÝ, *Geschichte von Böhmen. Grösstentheils nach Urkunden und Handschriften*, II/1. Prag 1839. s. 119 – 123.

4. Oslavy výročí vpádu Mongolů v roce 1841

Jubilejní rok 1841 byl vynikající příležitostí k oslavě hrdinného vítězství Jaroslava ze Šternberka nad Mongoly a k demonstraci působnosti RK na národní cítění.⁶³ Oslavy však měly drobnou skvrnu na kráse — nejasnost ohledně křestního jména hlavního hrdiny oslav, olomouckého vítěze nad Mongoly.

Pompézní oslavy na Moravě doprovázela i horečná literární aktivita. Reprezentativní památkou těchto oslav je u této příležitosti vydaný sborníček uspořádaný Aloisem Vojtěchem Šemberou,⁶⁴ horlivým vlastencem a olomouckým profesorem české řeči a literatury. Jeho sborník měl vyburcovat národní sebevědomí, proto hned na první straně čteme: „...*nikdy neosvědčila se skvěleji národní síla a statečnost Čechů a Moravanů, jako v onom čase... Věhlasní však předkové naši, nadšeni duchem svornosti a vlastenectví, rozrazili mohutně nával divých barbarův a ochránili svým rekovstvím země západní od neodvratné zkázy.*“ Proto klade Šembera takový důraz na 8000 Čechů a 4000 Moravanů v olomoucké bitvě. Historický materiál dodal Šemberovi agilní zemský archivář a moravský historiograf Antonín Boček. Ten hrál ve vývoji názorů na mongolský vpád velmi důležitou úlohu a jistě také přiměl (byť i nepřímo) Františka Palackého nejen k hlubšímu studiu mongolského vpádu, ale jistě i k zamyšlení nad pravostí RK.

Boček sám v pravost RK asi nevěřil, ba dokonce jakoby chtěl s tímto falsem soutěžit. Proti pravosti RK měl zřejmě přinejmenším dvě podstatné námitky, a to proti postavě Jaroslava ze Šternberka a proti jménu Hostajnov. Dokazuje to skrytý útok na pravost RK v jeho jediné česky napsané studii, která vyšla právě roku

⁶³ Průběh oslav důkladně popsal O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Příspěvek k ideologii předbřeznové Moravy. Olomouc 1969. 47 s.

⁶⁴ Vpád Mongolů do Moravy. Holomouc 1841. 102 s. Jeho líčení mongolského vpádu pochválil i Palacký, šlo o „populárněvědné“ vyličení událostí, Šembera byl zcela závislý na názorech Ant. Bočka. Viz. dále.

1841.⁶⁵ Boček se snažil dokázat, že vítězem nad Mongoly nebyl Jaroslav ze Šternberka, ale Zdeslav z Chlumce, který se až od roku 1242 psal ze Šternberka. Mimo oprávněný argument, že žádný soudobý pramen nezná Jaroslava ze Šternberka si pomohl řadou fals,⁶⁶ a tak je to zvláštní směs kritické obezřetnosti a falzátorské slabosti.⁶⁷ Šembera mu plně důvěřoval a dokonce „opravil“ v textu básně jméno Jaroslav.⁶⁸ „*Na tyto nepřímé podvrhy, jakési pokusné balónky, se nachytili pouze někteří lehkověrní spisovatelé, ale oněmi vlastními »tatarskými« falsy, pevně zazděnými do solidního svazku moravského Codexu, se dalo na celé půlstoletí oklamat i odborné bádání.*“⁶⁹

Bočkův zlomyslný útok musel Palackého hluboce urazit, šlo snad o nevyřízené účty, pomstu, či jen závist? Každopádně „fušoval do řemesla“ oficiálnímu genealogovi a archiváři Šternberků a přednímu znalci rukopisů. Navíc jej ani neuvedl mezi literaturou k předmětu. Šlo však o věc prvořadého významu.

Dne 24. června 1841 přednesl Palacký v zasedání Královské české společnosti nauk referát o mongolském vpádu, který pak vyšel v obšírnější podobě tiskem. Přinejmenším až do roku 1897 to byla vůbec nejlepší studie o mongolském

⁶⁵ A. BOČEK, *O vítězi nad Mongoly*. In: *Vpád Mongolů do Moravy*. s. 55 – 62. Bočkovu argumentaci rozeberu při popisu Palackého odpovědi.

⁶⁶ Jednak uměle zvýšil počet zmínek o Zdeslavovi v CDM, ale především novým falsem: „*Nejhlavnější a nevyvratný důkaz, že Zdislav byl vítězem nad Tatary, podávají knihy souvěké, jmenující vítěze jménem. V knihách totiž někdy města Olomouce od r. 1424 (nyní v rukou spisovatelových) nazývá se v zaznamenání historickém, do nich vloženém a patrně z 13. věku pocházejícím vůdce posádky Olomoucké zřejmě: Zdeslav (Zdeslaus prefectus militum), a jemu se tam připisuje vítězství nad Tatary...*“ A. BOČEK, *O vítězi nad Mongoly*. In: *Vpád Mongolů do Moravy*. s. 59.

⁶⁷ Proti tvaru Hostajnov vystoupil již roku 1836 v CDM I., a to také nepřímo, pomocí falešné listiny z roku 1030, ve které se nachází tvar „a monte Gostine.“

⁶⁸ Pozoruhodné je, že při této příležitosti napsal: „*Podivné zajisté jest shodnutí jména Jaroslav v RK a Hájkově kronice, i zaplesají snad zatvrzelí upírači přesnosti starých památek literatury naší, nabývajíce z toho přesvědčení, že některý Čechomil z věku nového (nepochybně skladatel Libušina soudu) maje Hájka před sebou, i báseň o boji s Tatary složil.*“ *Vpád Mongolů do Moravy*. s. 87 – 88.

⁶⁹ O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. s. 28.

vpádu.⁷⁰ Zejména v úvodní části, kde rozebral a zhodnotil snad všechny známé prameny, tato práce daleko převyšuje vše co bylo v té době o mongolském vpádu napsáno. V druhé kapitole vyjmenoval nejdůležitější dochované prameny, mezi narativními prameny vyzvedl uherského mistra Rogera a anglického mnicha Mathewa Parise,⁷¹ a současně zdůraznil důležitost dobové korespondence a dochovaných listin.⁷² Rozbor pramenů v 3. – 6. kapitole pak zabírá více než polovinu studie. Prameny probral postupně podle důležitosti, nejdříve dopisy a listiny, pak soudobé kronikáře (očití svědky), dále „druhořadé“ kronikáře, kteří čerpali své informace z tradice a nakonec moravské pověsti. Jeho výsledky jsou pozoruhodné, proto zde ty nejzajímavější rozeberu.

Dopis viceministra minoritů Jordana byl často citován pro známou větu: „*Před Nanebevstoupením Páně vtrhli na Moravu, kde setrvávají.*“⁷³ Palacký správně rozeznal, že tato věta není součástí dopisu, ale je to přídavek opisovače.⁷⁴

Palackému se podařilo v této studii odhalit falsum Paula Hanthalera, představující kroniku dominikána Pernolda ze 70. let 13. století. Palackého argumentace je sice krátká, ale přesvědčivá: autor kroniky musel čerpat z Rogera, tedy zahraničního pramene, a dokonce jeho zprávy přepracoval. Pak je podivné, že nepřinesl nic nového, navíc špatně rozdělil vpád do dvou let a nechal Mongoly odtáhnout až v roce 1243? Navíc rakouští vědci již dříve odhalili jiné Hanthalerovo falsum.⁷⁵

⁷⁰ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften V/2, 1842. s. 371 – 408. Také jako separát. J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*, s. 201, ji označil za „méně závažný příspěvek.“

⁷¹ **Rogerii miserable carmen super destructionem regni Hungariæ per Tataros facta.** MGH SS XXIX. s. 554; **Ex Mathei Parisiensis Cronicis maioribus.** MGH SS XXVIII. s. 206 – 212.

⁷² Diplomatické prameny „*durch die Mangelhaftigkeit der Chronisten ein verhältnismässig noch grösseres Gewicht erlangen...*“ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 373 – 374.

⁷³ **Ex Mathei Parisiensis Cronicis maioribus.** MGH SS XXVIII. s. 210. „*Et ante ascensionem Domini Moraviam intraverunt, ubi commorantur.*“

⁷⁴ „*Ein Guardian der Minoriten in Köln, welcher den so eben genannten Brief in Abschrift weiter sendete, fügte die Notiz hinzu...*“ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 375. Srv. V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3*. s. 734, pozn. 3.

⁷⁵ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 386 – 387.

Současná historická věda dává za pravdu i jeho ocenění Dalimila. Palacký je překvapen jeho neobvyklými znalostmi,⁷⁶ proto nepochybuje ani o informacích, které nejsme schopni ověřit.

Zajímavý je též postoj k RK: Jako báseň je v detailech pro historii neplodná a nepoužitelná, a všeobecně popisuje historický fakt. Pozoruhodné však je, že i když jmenuje hlavního hrdinu Jaroslavem, popisuje více boje na Hostýně. Pozoruhodná shoda s legendou o sv. Hedvice byla Palackému dalším důkazem pravosti básně, protože prý nebyla v Čechách dosud známa, až on ji v tomto jubilejním článku zveřejnil.⁷⁷

V odstavci o Přibíku Pulkavovi rozvedl svůj starší názor, že zmatení mongolského a kumánského vpádu v první recenzi je zapříčiněno původem zprávy z tradice, proto má tato relace o porážce Mongolů reálný základ. Při zpracování druhé recenze se více držel psaných pramenů, proto když tuto zprávu neuměl chronologicky zařadit, tak ji raději úplně vypustil.⁷⁸

Nakonec Palacký posuzuje moravské ústní podání — štramberskou, hostýnskou a olomouckou pověst. Z prvních dvou, písemně fixovaných až koncem 17. století, je podle Palackého zajímavý ohlas RK v pověsti hostýnské, která také potvrzuje porážku Mongolů nejen u Olomouce, ale i pod Hostýnem. Genezi olomoucké pověsti vysvětlil Palacký takto: zapsanou ji nalézáme nejdříve u Pulkavy, Hájek ji líčí s obměnami k roku 1253, Dubravius událost správně přesunul k roku 1241 a dále obohatil, V novější době sestavil podání bez hlubšího výzkumu Ignác Cornova a nakonec roku 1841 vydal A. Šembera záslužné dílo

⁷⁶ „Der übrige Inhalt des Capitels veräth aber eine bei diesem Schriftsteller ungewöhnliche und daher überraschende Kenntniss der Begebenheiten...“ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 390. Podobně V. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny České*, II. s. 359, „Nedoceněný rozhled má o událostech Kronika tzv. Dalimila...“ Opačný názor vyslovil roku 1934 V. FLAJŠHANS, *Dalimil o Tatarech*. ČČH 40, 1934. s. 530, „ze zprávy Dalimilovy bychom si události r. 1241 konstruovali chybně; tak ty věci nebyly.“

⁷⁷ Tento důvod padl při porovnání RK s Beckovského Poselkyní starých příběhův Českých. J. MEZNÍK, *Rukopisy z hlediska historie*. SNM/C 13, 1968. s. 169 – 170.

⁷⁸ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 391. Srv. Pulkavovy zprávy, s. 9 a Palackého dřívější názory, s. 21.

Vpád Mongolů do Moravy, ve kterém tyto pověsti prověřil na základě známých i nově objevených pramenů.⁷⁹

Palacký sledoval tímto článkem dva hlavní cíle. Prvním je revize hodnocení významu olomoucké bitvy. Palacký již nevidí věc tak černobíle jako před 20 – 25 lety. Nenajdeme zde ony úchvatné hrdinské paralely jako v genealogii Šternberků, dokonce ani záchranu Evropy před mongolským jařmem jako v daleko opatrněji formulované pasáži v *Geschichte von Böhmen*.⁸⁰ Uplynuly další dva roky a z události rozhodující o osudu Evropy se stalo částečné vítězství, které nemohlo zlomit moc Mongolů!⁸¹

Co vedlo Palackého k tak drastické změně hodnocení? Vždyť se nikdo fundovaně nevyjádřil proti skutečnosti olomoucké bitvy. Bočkův článek o vítězi nad Mongoly však jistě přiměl mnoho lidí k zamyšlení. Sama diskuse o hlavním aktérovi bitvy by byla na pováženou, ale Boček navíc, byť i nepřímou, odhalil, jak malou oporu má bitva sama v pramenech. Palacký sám musel nejpозději při psaní 2. dílu *Geschichte von Böhmen* zjistit, že soudobé prameny o žádné velké porážce Mongolů neví. Snad byl na takový útok připraven, protože jeho obrana olomoucké bitvy byla takřka dokonalá. Argumentoval pěti obsáhlými důvody: 1. Mlčení pramenů nemá průkazní sílu, protože vítězství bylo jen částečné a většina dochovaných pramenů byla sepsána před bitvou; 2. Žádné datum ani žádný pramenný údaj tomu neprotiřečí, spíše naopak olomoucká bitva je podstatným článkem celého řetězce událostí; 3. Máme listinně dokázáno, že Olomouc byla obležena a nebyla dobytá. 4. Mongolové opustili Moravu ve spěchu, tedy jistě ne dobrovolně a brzy po bitvě se jim král Václav I. postavil

⁷⁹ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. Kap. 6. Die mährische Überlieferung, s. 393 – 394.

⁸⁰ F. PALACKÝ, *Geschichte von Böhmen. Grösstentheils nach Urkunden und Handschriften*, II/1. Prag 1839. s. 121. „Dies entschied das Schicksal Mährens, villeicht Europa's.“

⁸¹ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 373. „Der Sieg bei Olmütz über die Mongolen am 25 Juni 1241 keineswegs ein solcher gewesen seyn könne, der die ganze Macht dieser Barbaren gelähmt und zum weiteren Kampfe mit Christenwelt unfähig gemacht hätte... Der Sieg kann daher jedenfalls nur ein partieller gewesen seyn...“

v Rakousku. 5. Je-li dokázána nezbytnost bitvy, obtojí zprávy pozdějších pramenů před fórem nejpřísnější historické kritiky.⁸² Větší důležitost však Palacký přikládal otázce jména olomouckého vítěze, neboť ta byla úzce spojena s pravostí RK.

Jelikož Dalimil vítěze nad Mongoly nejmenuje, zbývají tři verze pojmenování olomouckého vítěze v narativních pramenech: v RK je to Jaroslav, u Pulkavy a Dubravia nějaký Šternberk a u Hájka, Pešiny a dalších Jaroslav ze Šternberka. Boček tedy opřel své tvrzení o diplomatické prameny.⁸³

Bočkovým prvním důvodem je, že prameny z let 1241 – 1262 neznají nikoho jiného než Zdislava a je nemožné, aby tak známý člověk vymizel z akt. Tento důvod však není podle Palackého průkazný, jelikož sláva vítězství z roku 1241 se vytvořila teprve v 16. století a současníci o ní mluví velice málo, a navíc nebylo rozhodující pro běh světa. Dále máme z onoho období dochováno velice málo listin, takže jejich mlčení dokazuje nanejvýš, že Jaroslav ze Šternberka málo pobýval na královském dvoře v Praze. Navíc mohl Jaroslav patřit k vypuzeným Děpolticům.⁸⁴

Za druhé jde o založení kláštera klarisek v Olomouci. Již dlouho se vědělo, že klášter založila manželka vítěze, a nyní (roku 1841) Boček listinně dosvědčil, že jej založila manželka Zdislavova.

Do třetice je Zdislav v olomouckém nekrologu jmenován „*Sdeslaus magnus*.“ K čemu jinému než k porážce Mongolů by se to mohlo vázat?

Nakonec nejnezvratnější důkaz. V olomoucké městské knize z roku 1424 jsou historické zápisy ze 13. století, kde je jmenován vítěz nad Mongoly slovy „*Zdezlaus prefectus militum*.“ Palacký odmítl celkově Bočkovu vedení důkazu,

⁸² F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. Kapitola 8. Der Mongolen Niederlage bei Olmütz. s. 396 – 397. Až dlouho po Palackého smrti byla tato argumentace rozbita. Zejména byly nalezeny přinejmenším dvě zprávy, které svědčí proti bitvě.

⁸³ Srv. A. BOČEK, *O vítězi nad Mongoly*. In: *Vpád Mongolů do Moravy*. Holomouc 1841. s. 55 – 62.

⁸⁴ Podrobněji viz. F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 401.

vytknul mu, že ono místo neuvedl v celé souvislosti a nedokázal jeho stáří, což by bylo vhodné při citaci neznámého pramene v takto stěžejní otázce. Navíc naznačil nejistou hodnotu pramene, když ukázal, že označení „*prefectus militum*“ je pochybné, neboť v té době byli velitelé vojsk označováni „*capitanei*“ nebo „*(belli) duces*.“ Odtud je již jen krůček k odmítnutí Bočkovy hypotézy a zařazení Zdislava ze Šternberka do roku 1253. „*Ať je to jak chce, pro tvrzení, že vítězem z roku 1241 byl Zdislav ze Šternberka musí být podány přímější důkazy.*“⁸⁵

Velice ostře se Palacký ohradil proti opravě dvou veršů RK, vždyť oslava hrdiny Jaroslava je účel básně, ostatní jsou jen prostředky k účelu. Pravost RK zde neobhajuje, ale předpokládá.⁸⁶

Na závěr Palacký objasnil proč Mongolové nepronikli až do Německa, když Čingischánovým cílem (o jehož splnění se Batu snažil) bylo dobytí celého světa. Měli prý nejméně čtyři možnosti, ale všechny jejich pokusy zastavil český král.⁸⁷ A v těchto bojích utrpěli Mongolové značné ztráty. Ukázalo se, že ovládnutí Německa bylo nad jejich síly. Král Václav I. je tam nenechal ani proniknout, on byl tedy největším hrdinou roku 1241. Takové byly tedy zásluhy germanismu na odvrácení Mongolů.

Od roku 1841 se Palacký ke zkoumaným otázkám více než 18 let veřejně nevyjádřil. Snad považoval otázku mongolského vpádu za uzavřenou,⁸⁸ navíc byl

⁸⁵ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 402. „*Doch dem sei, wie es will: für den Satz, dass der Sieger von 1241 Zdislaw von Sternberg gewesen sei, müssen noch gundhältigere Beweise, als bisherigen, vorgebracht werden darf.*“

⁸⁶ Podle Bočka je verš navíc č. 280 „*Jaroslav wes we krwi s ořem zbrocen*“ jedenáctislabičný, což se po změně Jaroslav na Zdislav spraví. Palacký na to reagoval slovy: „*Das Mittel, in den oben angeführten Versen, anstatt »Jaroslav« ohne weiteres »Zdislaw« zu setzen, ist schlimmer als irgend ein Übelstand, der damit weggeräumt werden soll. Nein, so darf man mit alten Documenten nicht umgehen.*“ F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 402. a ukázal, že Bočkem uváděný verš ve staročeštině desetislabičný byl, neboť slovo „*krwi*“ nebylo ve staročeštině dvouslabičné, ale jednoslabičné.

⁸⁷ Nejdříve po bitvě u Lehnice, poté na konci dubna v Kladsku, v červnu na Moravě a nakonec v Rakousku. Srv. F. PALACKÝ, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. s. 406.

⁸⁸ Tomu by odpovídala jeho narážka v definitivní české verzi dějin: „*Od té doby vyšlo něco více listin o r. 1241 na jevo, ale výsledky pojednání našeho jimi se nemění, spíše jen více potvrzují...*“ F. PALACKÝ, *Dějiny národa českého v Čechách i v Moravě, V/2*. s. 175.

jistě velice zaneprázdněn, ale do jisté míry hrálo roli i to, že měl velké pochybnosti o pravosti RK. Možná nemohl s čistým svědomím obhajovat jeho pravost, a tak raději mlčel. Otázka RK však rozhodně nepozbyla důležitosti.

5. Útok na RKZ v letech 1858 – 1860

K další reakci vyprovokoval Palackého až anonymní útok na RKZ vedený roku 1858 v denním tisku. Tyto obratně psané, ironicky laděné a jednoznačně protičesky vyhocené články vzbudily veliký rozruch takřka po celé Evropě. Po upozornění na již odhalená falsa (Milostnou píseň krále Václava) a podezřelé památky (Libušin soud), následoval útok na RK, poprvé byly otevřeně vysloveny pochybnosti o jeho pravosti.⁸⁹

Palacký přinejmenším tušil, že za těmito útoky stojí lidé z vládních či policejních kruhů, a přesto, nebo spíše právě proto, odpověděl.⁹⁰ Jeho odpověď nebyla nijak převratná, hned na začátku označil spor za více politický než vědecký, ve vědecké rovině zopakoval již známé názory, že roku 1817 nebyl nikdo schopen RK vytvořit, ani po obsahové ani po technické stránce, což podepřel třemi údaji, které ověřil až vlastními výzkumy dlouho po objevení RK. „*Znechucen okolnostmi, za nichž došlo k útoku, prohlásil Palacký rozhodně, že se další polemiky již vůbec nezúčastní.*“⁹¹ Anonymní útok však pokračoval.⁹² Avšak již nebylo třeba dalších článků. Obrany národních zájmů se ujali mladší vědci, zejména W. W. Tomek, V. B. Nebeský a bratři Jirečkové.⁹³

V té době již Palacký jistě nevěřil v pravost RKZ a dokonce je možné, že své pocity v soukromí ventiloval,⁹⁴ ale na takto založený útok snad ani nemohl

⁸⁹ Jde o pět článků *Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten*, Tagesbote aus Böhmen 1858. č. 276, 285, 289, 292, 299. Srv. F. ROUBÍK, *Účast policie v útoku na Rukopisy roku 1858*. In: Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých k 60. narozeninám Josefa Pekaře, II. Praha 1930. s. 435 – 449; nebo <http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/roubik.htm>

⁹⁰ *Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten*, Bohemia 31, 1858, č. 288, 289, 292. Částečně přeložil L. Čech, *Františka Palackého Spisy drobné, III*. Praha 1903. s. 557 – 569.

⁹¹ <http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/roubik.htm>, s. 5.

⁹² *Herr Palacky und der kategorische Imperativ seiner paläographischen Moral*, Tagesbote aus Böhmen 1858. č. 310, 312.

⁹³ Nejobsažněji H. A J. JIREČKOVI, *Die Echtheit der Königinhöfer Handschrift*. Prag 1862. Srv. M. LAISKE, *Bibliografie RKZ*. In: RKZ. Dnešní stav poznání. SNM/C 14, 1969. Doplněná bibliografie je zveřejněna v elektronické podobě, viz.

⁹⁴ Jde o zprávu pruského publicisty Karla Augusta Varnhagena von Ense, a to navíc asi o zprávu z doslechu, srv. J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 387.

reagovat jinak. Myslím že si Palacký musel klást především otázku: Potřebuje český národ RKZ? A musím říci, že si na ni jistě nemohl odpovědět negativně. Poté však zůstala otázka pravosti RKZ přebytná. Zmítán těmito okolnostmi nemohl jejich pravost nijak vehementně obhajovat. Nakonec, nebyl útok proti RKZ v roce 1886 důkazem vyspělosti českého národa?

Po vydání Büdingerova článku v HZ musel Palacký obhájit RKZ před německou veřejností. Büdinger se zaměřil na srovnání RK s Hájkovou kronikou, jeho argumenty pro nepravost RK byly již značně alarmující.

Ohledně pověsti o zabitě tatarské princezně z legendy o sv. Hedvice namítl, že ji falzátor mohl čerpat, z Dějin Vratislavi, odkud ji nakonec roku 1841 převzal i Palacký. Büdingerův rozbor pramenů o olomoucké bitvě však vyzněl v podstatě naprázdno. Nedokázal rozhodnout, zda mají Dalimilovy informace pevný základ, ale bezcennost 1. recenze Pulkavovy kroniky je prý jasná.⁹⁵ Václav Hájek pak jen ztotožnil Kumány s Mongoly (Tatary) a popustil uzdu své fantazii. Jeho oslavné vyprávění o Jaroslavovi ze Šternberka je vysvětlitelné vysokým postavením Adama ze Šternberka v době vzniku díla. Nechybí samozřejmě odkaz na Bočkovo tvrzení, že soudobé prameny znají pouze Zdislava ze Šternberka. Büdinger tvrdil, že i zde lze vystopovat použití Hájkovy kroniky. Palacký však poukázal na to, že Büdinger neuměl česky, a proto musel srovnávat překlady, a že tedy jen dokázal, že V. A. Svoboda použil roku 1829 při překládání básně Hájkovu kroniku.⁹⁶ Paleografický rozbor byl poznamenán tím, že Büdinger neměl k dispozici originál a spoléhal se na faksimile.

Palackého odpověď nebyla úplně uspokojivá, ale důvody svědčící pro pravost byly pro většinu lidí stále dosti silné. Palacký napsal sofistickou studii, nesnažil se vyvracet každý Büdingerův argument, pouze upozornil na nejkřiklavější omyly a

⁹⁵ M. BÜDINGER, *Die Königinhofer Handschrift und ihre Schwestern*. HZ 1, 1859. s. 143. „...besser unterrichtete Pulkawa gab seine eigene Nachricht auf.“

⁹⁶ Také tvrzením, že staročeské slovo „krwi“ nebylo jednoslabičné nemohl přesvědčit. Starší polemiku o tomto problému viz. pozn. 86.

především zdůraznil politický rozměr sporu, a tím výborně vystihl širší souvislosti sporu.⁹⁷

Palacký byl k vystoupení proti Büdingerovi do značné míry přinucen,⁹⁸ jelikož si byl dobře vědom politické a národnostní stránky sporu, přistupoval ke sporu jako k nutnému zlu. Národ jistě stále ještě RKZ potřeboval.

⁹⁷ F. PALACKÝ, *Die altböhmische Handschriften und ihre Kritik*. HZ 2 (1859). s. 87 – 111. Český překlad *Františka Palackého Spisy drobné*, III. ed. L. Čech. Praha 1903. s. 569 n.

⁹⁸ Büdinger jej označil za jediného kompetentního obránce, M. BÜDINGER, *Die Königinhofer Handschrift und ihre Schwestern*. HZ 1 (1859). s. 128; „unter den Vertheidigern ausschließlich als competent betrachten kann, die Streitfrage vom historischen Standpunkte zu beantworten.“

6. Palackého odkaz a jeho reflexe v české historiografii

V 60. a 70. letech se Palacký přímo k otázce mongolského vpádu již nevyjádřil. Nemohl však nechat nepovšimnutou otázku prvořadého významu, otázku pravosti RK. Ovšem jeho odkaz vyznívá více politicky než vědecky.

František Palacký dosáhl na sklonku života velkého společenského ocenění, „od celonárodních oslav Palackého sedmdesátých narozenin... se v nepřehledné řadě jubilejních projevů, novinových článků a životopisných přehledů vyzvedávaly Palackého zásluhy o minulost, přítomnost a budoucnost českého národa.“⁹⁹ Post „otce národa“ mu jistě lichotil, ale také jej unavoval. Nevolnost, která Palackého přepadla 25. 6. 1869, jej přiměla k úvahám nad vydáním závažných materiálů ze svého života. Tyto úvahy vyústily ve vydání tří knih vědeckých studií, novinových článků, pamětních spisů, apod. doplněných krátkými vysvětlivkami. Doslovy k těmto knihám pak shrnovaly jeho politický odkaz.¹⁰⁰

V posledním sborníku nazvaném *Gedenkblätter* vybral ze svých prací o RKZ převážně články z let 1858 – 1860, tedy své poslední k danému tématu. Na tom by nebylo nic zvláštního, pokud by to krom jediného nebyly diskusní příspěvky z denního tisku. Ve všech případech jsou to navíc práce argumentující spíše formou než obsahem.¹⁰¹

To je další důkaz, že Palacký již nechtěl, nebo možná nebyl schopen, hodnotit rukopisnou problematiku přísně vědecky. Politická rovina nazírání problému je zde převažující. Je nutné se také zamyslet nad další alternativou: Nebylo toto nazírání jen východiskem z nouze? Palacký mohl mít pochopitelné obavy své

⁹⁹ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 479.

¹⁰⁰ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 506.

¹⁰¹ F. PALACKÝ, *Gedenkblätter*. Auswahl von Denkschriften, Aufsätzen und Briefen aus den letzten fünfzig Jahren. Prag 1874. Český překlad L. Čech, *Františka Palackého Spisy drobné, III*. Praha 1903. s. 557 – 569.

názory veřejně prezentovat a v tom případě bylo nejjednodušší označit spor za politický.

Vždyť ani nesporná vědecká autorita Josefa Dobrovského nepřesvědčila hrstku tehdejších vlastenců o podvrženosti „nejcennějšího pokladu národní literatury“. Mohl Palacký přesvědčit celý moderní český národ? A mohl vůbec „otec národa“ zaútočit proti hýčkanému pokladu svého „dítka“? Podobné otázky jej jistě musely napadnout a při jejich zodpovídání asi hrál roli především jeho věk. Vždyť kdo by se v 76 letech cítil na takový souboj. Navíc byl velmi zaneprázdňen jinými záležitostmi, které byly podle jeho názoru záslušnější.¹⁰²

Své názory prosazoval Palacký stále rafinovaněji; celou rukopisnou otázku posuzoval nekompromisně jako záležitost politické morálky. Roku 1873 Palacký napsal, že *„Češi nepovažují své duchovní dědictví, svou vědu, víru, způsob života, dějiny, jazyk, písmo a literaturu za něco, co se podle libosti obléká nebo svléká jako šaty.“*¹⁰³

František Palacký své pochybnosti o pravosti RK nikdy nezveřejnil, proto ani nevíme, zda byly dostatečné pro důkaz podvrženosti RK. Vyhrocenou atmosféru protirukopisných bojů si tak museli protrpět Jaroslav Goll, T. G. Masaryk, Jan Gebauer a další o desetiletí později.

Přestože se říká, že *„každý významnější český historik od konce 19. století chtěl alespoň dílčím článkem nebo úvahou přispět k poznání života a díla Františka Palackého,“*¹⁰⁴ nebyla Palackého přínosu k otázce mongolského vpádu, případně vztahu k RK, dosud věnována dostatečná pozornost. Smutným mementem této skutečnosti je absence jakékoliv obsírnější analýzy těchto problémů.

¹⁰² Mám zde namysli zejména dokončení 2. vydání Dějin národa českého, práci na 6. svazku Archivu českého, apod. Srv. Palackého vlastní tvrzení z roku 1858. F. PALACKÝ, *Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten*, Bohemia 31, 1858, č. 292. podle L. Čech, *Františka Palackého Spisy drobné, III*. Praha 1903. s. 569.

¹⁰³ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 525.

¹⁰⁴ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 12.

Významné příspěvky k poznání Palackého života a díla vycházejí u příležitosti výročí Palackého narození a úmrtí. Tak vyšel v roce 1898 obsáhlý Památník Palackého a navíc mu dva z nejvýznamnějších českých historiků té doby, Jaroslav Goll a Josef Pekař, věnovali obsáhlé a myšlenkově bohaté příspěvky. Zejména přepracované vydání Pekařovy studie je dnes neprávem přehlíženo.¹⁰⁵

„*Již v meziválečném Československu se Palacký ocitl v postavení oficiálně uznávané a oslavované osobnosti, která byla hodná obdivu, ale měla stěžít co říci současnosti... Dodnes se v širší české veřejnosti udržuje zkreslený názor, že Palacký není vůbec zajímavý, protože celý život pouze bádá...*“¹⁰⁶ Schéma, pod jehož vlivem hodnotí historikové Palackého přínos snad dodnes, formuloval již roku 1926 Václav Novotný: „*První o vědecké zpracování otázky pokusil se Palacký, jehož práce ani dnes není bezcenná, třeba jeho základní nazírání ukázalo se mylným.*“¹⁰⁷ Toto schéma přijímá historiografie v podstatě dodnes.

Josef Fischer věnoval Palackého myšlení obsáhlou dvousvazkovou monografii; ovšem Fischer byl více filosof než historik, jeho práce byla zaměřena na obecnější problémy, proto asi ani nemohl věnovat těmto otázkám potřebný prostor.¹⁰⁸

Mnoho pozornosti věnoval Františku Palackému olomoucký profesor Oldřich Králík. Jeho tvrzení: „*Jenom víra v pravost RKZ zabránila Palackému vyvodit poslední důsledky z kritické revize materiálu,*“ je nutně značně simplifikované, což je však pochopitelné vzhledem k zaměření jeho knihy. Ovšem k jeho celkovému hodnocení, „*vysoko nad všemi současníky i tu ... ční Fr. Palacký, neboť v choulostivé situaci zachoval si imponující vážnost, nemluvic o skutečném ideovém rozhledu a odborné zdatnosti,*“ se bezvýhradně hlásím.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Památník na oslavu stých narozenin Františka Palackého. Praha 1898. J. GOLL, *František Palacký*. ČČH 4, 1898. s. 211 – 289. J. PEKAŘ, *František Palacký*. Praha 1912.

¹⁰⁶ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. s. 11 – 12.

¹⁰⁷ V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3*. s. 717. Srv. T. POKORA, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. In: Sborník VSMO 62 (3), 1973. s. 181, „*Palackého studii charakterizuje vhodně Novotný...*“

¹⁰⁸ J. FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého, I–II*. Praha 1926.

¹⁰⁹ O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Kapitola 8. Moravský rodák a český historik Fr. Palacký. s. 31 – 34.

Dvousté výročí Palackého narození bylo připomenuto vydáním reprezentativní biografie z pera Jiřího Kořalky.¹¹⁰ Jeho kniha vzbudila značný ohlas. Kořalka podrobně popsal Palackého účast na odvrácení protirukopisné kampaně v letech 1858 – 1860, ale vývoj Palackého myšlení a zejména pohledu na RKZ pouze naznačil mezi řádky.¹¹¹ Čtenáři, včetně mne, však vnímají tento zúžený pohled jako nesplněné očekávání.¹¹² Kořalkova monografie nám však otevírá netušené možnosti pro další hlubší studia.¹¹³

¹¹⁰ J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. Životopis. Praha, Argo 1998. 661 s.

¹¹¹ Na to upozornil J. Galandauer ve své recenzi slovy: „*zdá se mi, že i autor biografie se vyhýbá otevřenému konstatování...*“ HaV 2000, č. 1. s. 187.

¹¹² Recenze Jaroslava Marka, ČČH 97, 1999, č. 4. s. 812 – 816.

¹¹³ Směr, kterým by se výzkum mohl ubírat naznačil v recenzi Kořalkovy knihy Jaroslav Marek, ČČH 97, 1999, č. 4. s. 812 – 816.

Dodatek: Mýtus mongolského vpádu po Palackého smrti

Pro názory na pravost RK byl zlomovým rok 1886. Tehdy totiž provedl Jaroslav Goll analýzu pramenů RK a ukázal jak přejímá vlivy historických prací z 16. – 18. století až po Františka Pubičku.¹¹⁴ Moderní bádání Golla sice v drobnostech doplnilo o popravilo, ale jeho metoda zůstala neotřesená. Na jeho argumenty nedokázal žádný obránce věcně reagovat, a tak od té doby odpůrci jen doplňují a upřesňují řetězec důkazů podvrženosti. Jeho postup v tomto sporu byl přímo vzorný, postupoval velmi věcně a neváhal ani přiznat své drobné omyly.

O dalších 11 let později se podařilo Bertholdu Bretholzovi odhalit Bočkova „tatarská falsa“ v moravském diplomatáři.¹¹⁵ Některé Bretholzovy názory na činnost krále Václava I. však nebyly udržitelné,¹¹⁶ ale pohled mongolský vpád se radikálně změnil a byly tím položeny základní předpoklady k modernímu bádání.

Však také roku 1928 vyšla výborná práce Václava Novotného,¹¹⁷ na níž jakoby nebylo co doplnit, a tak studium otázky téměř ustrnulo. Novotného pojetí vpádu převládá v české historiografii dodnes.¹¹⁸ Téma mongolského vpádu rozhodně není na výsluní zájmu historiků, ale je třeba ocenit zejména přínos Timotea Pokory, který shrnul většinu evropských pramenů k Moravě roku 1241 a navíc se pokusil o jakýsi „pohled z druhé strany“, komparaci s mongolskými (čínskými) prameny. Došel tak k velice zajímavé shodě — nedostatku konkrétních a spolehlivých

¹¹⁴ J. GOLL, *Historický rozbor básní RK Oldřicha, Beneše Heřmanova a Jaroslava*. Praha 1886. s. 75 – 95. Tuto metodu formuloval již roku 1841 A. V. ŠEMBERA, *Vpád Mongolů do Moravy*. Holomouc 1841, viz. pozn. 68, a poprvé ji použil M. BÜDINGER, *Die Königinhofer Handschrift und ihre Schwestern*. HZ 1 (1859), viz s. 32.

¹¹⁵ B. BRETHOLZ, *Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfälschung*. ZVGMSchl 1, 1897. s. 1 – 65.

¹¹⁶ Popravil je J. DEMEL, *Král Václav I. a vpád Tatarů na Moravu r. 1241*. ČMM 21, 1897. s. 317 – 325.

¹¹⁷ VÁCLAV NOVOTNÝ, *České dějiny I/3*. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197–. ČMM 1253). Praha, Jan Laichter 1928. s. 715 – 748, 1005 – 1009.

¹¹⁸ V podobně koncipované práci V. VANÍČKA, *Velké dějiny země Koruny České*, II (1197 – 1250). Praha–Litomyšl 2000. 582 s.; je vidět že aktuální zůstává snad jen téma lehnické bitvy.

informací, až nezájmu o ně. Ani Timoteus Pokora se však nevyhnul několika drobným chybám. Zejména jeho úsudek o hodnověrnosti zpráv Tetzely kroniky je negativně ovlivněn Pokorovou neznalostí kroniky olomouckého biskupa Jana Dubravia, který jako první zmiňuje vypálení hradištského kláštera v souvislosti s vpádem Mongolů. Pokora bohužel neudělal poslední krůček. Jeho argumentace spěla k odmítnutí mongolské přítomnosti na Moravě, závěry však formuloval tradičně ve shodě s V. Novotným.¹¹⁹

Díky stabilnímu líčení události oficiální historiografií odolává mýtus mongolského vpádu dodnes.¹²⁰ Až neuvěřitelě nekriticky zpracovali v posledním desetiletí problém F. Adámek a P. Hora.¹²¹

Výzkum mýtu mongolského vpádu obohatila po syntetických historických rozbořech RK od F. M. Bartoše a J. Mezníka¹²² zejména často citovaná práce Oldřicha Králíka¹²³ poskytující reprezentativní průřez českou literaturou 1. poloviny 19. století. Studie o růstu mýtu od 15. století (bez vůdčí myšlenky RK) však stále schází.

Badatelsky zřejmě nejnáročnější komplex problémů představuje výzkum pramenů k mongolskému vpádu. Zde udělala moderní historiografie, zejména zásluhou Marie Bláhové, která několikrát vydala Dalimilovu kroniku¹²⁴ a kroniku

¹¹⁹ T. POKORA, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. In: Sborník VSMO 62 (3), 1973. s. 172 – 183; 63 (4), 1976. s. 98 – 110.

¹²⁰ Mírně podrobnější rozbor problému mají: J. ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců*. Praha 1986; J. VÁLKA, *Dějiny Moravy, I. Středověká Morava*. Brno 1991. s. 48.

¹²¹ Zejména F. ADÁMEK, *Tataři na Moravě v roce 1241*. Praha, Neklan 1999. 137 s. Původ dezinformací P. HORY, *Toulky českou minulostí, II*. Praha 1991. s. 26 – 28. je mi dodnes záhadou.

¹²² F. M. BARTOŠ, *Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský*. Praha 1946. 109 s.; J. MEZNÍK, *Rukopisy z hlediska historie*. In: RKZ. Dnešní stav poznání. SNM/C 13, 1968. s. 147 – 177.

¹²³ O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Příspěvek k ideologii předbřeznové Moravy. Olomouc 1969. 47 s. Jeho práce je přes svůj název opravdu jen příspěvkem k ideologii předbřeznové Moravy, nanejvýš dějinami oslav porážky Mongolů na Hostýně. O historické skutečnosti mongolského vpádu nepojednává.

¹²⁴ Nejnověji **Staročeská kronika tak řečeného Dalimila II**. Kapitoly 53 – 103 a doplňky. ed. J. Daňhelka, K. Hádek, B. Havránek, N. Kvítková. Praha 1988. s. 313 – 325.; **III**. Historický komentář a rejstřík, napsala M. Bláhová. Praha 1995. 489 s.

Přibíka Pulkavy,¹²⁵ obrovský kus práce. I zde však má dnešní historiografie co říci. Zejména otázka pravosti tzv. Paměti Přibyslavské čeká na vyřešení již přes 60 let. V 70. letech si T. Pokora povzdechl, že by bylo třeba kritického vydání Tetzely kroniky, ale ani to se dosud nepodařilo uskutečnit.

¹²⁵ **Kroniky doby Karla IV.** ed. M. Bláhová. Praha 1987. s. 269 – 444, 572 – 580.

Závěr

Výsledky mé práce by se daly rozdělit do dvou skupin. Jednak jsou to příspěvky k mongolskému vpádu jako takovému, které jsou většinou doplňující nebo upřesňující. Zde si nejvíce cením rozpoznání nepůvodnosti Tetzlových informací o vypálení kláštera Hradiště a upozornění na neobjektivní hodnocení zpráv Václava Hájka z Libočan.

Do druhé skupiny výsledků patří příspěvky k Palackého názorům na mongolský vpád a jeho pojmání rukopisné otázky. Tyto poznatky považuji za stěžejní přínos mé práce, a to zejména proto, že zkoumaným problémům nebyla dosud věnována dostatečná pozornost.

František Palacký přispěl k otázce mongolského vpádu jak pozitivně, tak negativně. Do roku 1841 byla jeho činnost převážně pozitivní, zejména pro jeho seriózní výzkum s mnoha významnými výsledky, ale po výborné studii *Der Mongolen Einfall* považoval Palacký věc za vyřešenou a uzavřenou.

Těžiště jeho zájmu se přesunulo na RK. Jedině spory o jeho pravost přiměly Palackého k další aktivitě. Ta však nebyla pro tehdejší vědu velkým přínosem. Palacký totiž velice pravděpodobně věděl o podvrženosti RK, ale snažil se za každou cenu uhájit RK před nacionalistickými útoky německých badatelů. Zejména v 70. letech tedy rukopisnou otázku řešil spíše Palacký–politik než Palacký–historik.

Seznam pramenů a literatury:

A. Prameny k mongolskému vpádu

- Annales breves Wormatienses.** MGH SS XVII. Hannoveræ 1861. s. 75.
- Annales et notæ Scheftlarienses.** ed. P. Jaffé. MGH SS XVII. Hannoveræ 1861. s. 341.
- Annales Silesiaci compilati.** MGH SS XIX. Hannoveræ 1866. s. 540.
- Annales Zwifaltenses.** ed. O. Abel. MGH SS X. Hannoveræ 1852. s. 59.
- Balduini Ninovensis chronicon.** MGH SS XXV. Hannoveræ 1880. s. 543.
- De invasione Tartarorum fragmentum.** ed. O. Holder-Egger. MGH SS XXIX. Hannoveræ 1892. s. 599 – 600.
- Diadochus** id est successio: Jinák poslaupnost knížat a králův českých, biskupův i arcibiskupův pražských, a všech třech stavův slavného království Českého, to jest panského, rytířského a městského krátce sebraná a vydaná skrze Bartholoměje Paprockého z Glogol a z Paprocké vůle. Praga 1602. s. 173 – 177.
- Diva montis Sancti,** Bohuslao Aloyisio Balbino. Pragæ 1665. s. 30 – 31, 48 – 49.
- Ex annalibus S. Medardi Suessionensibus.** MGH SS XXVI. Hannoveræ 1882. s. 522
- Ex Mathei Parisiensis Cronicis maioribus.** ed. F. Liebermann. MGH SS XXVIII. Hannoveræ 1888. s. 206 – 212.
- Gesta Treverorum. Continuatio quarta.** MGH SS XXIV. Hannoveræ 1879. s. 404.
- Historiæ regni Bohemiæ...** J. Dubravius. Liber sedecimus. Anno 1552. list 99 – 102.
- Chronica regia Coloniensis.** ed. G. Waitz. MGH SRG (18). Hannoveræ 1880. s. 280 – 281.
- Jana Długosza Dziejów Polskich ksiąg dwanaście. ed. K. Mecherzyński. Tomus II. Krakow 1868. s. 266 – 268.
- Kronika Pulkavova.** ed. J. Emler. FRB V. Praha 1893. 664 s.
- Kroniky doby Karla IV.** ed. M. Bláhová. Praha 1987. s. 269 – 444, 572 – 580.
- Letopisové Jindřicha Heimburského.** ed. J. Emler. FRB III. Praha 1882. s. 305 – 321.
- Letopisy české od roku 1196 do roku 1278.** ed. J. Emler. FRB II. Praha 1874. s. 285.
- Mars Moravicus.** Sive bella horrida et cruenta, seditioes, tumultus, prælia, turbæ... Descripta a Thoma Joanne Pessina de Czechorod. Pragæ 1677. s. 339 – 349.

Poselkyně starých příběhův Českých, J. F. Beckovský. Praha 1700. s. 393 – 400.

Putování k Mongolům. Cesta bratra Jana de Piano Carpiniho ke dvoru Kujukchána 1245 – 1247. ed. E. Knobloch. Praha 1964.

Rogerii miserable carmen super destructionem regni Hungariae per Tataros facta. ed. L. von Heinemann. MGH SS XXIX. Hannoveræ 1892. s. 554.

Rukopis Královédvorský. ed. K. Enders. <http://kix.fsv.cvut.cz//rkz>

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila II. Kapitoly 53 – 103 a doplňky. ed. J. Daňhelka, K. Hádek, B. Havránek, N. Kvítková. Praha 1988. s. 313 – 325.
III. Historický komentář a rejstřík, napsala M. Bláhová. Praha 1995. 489 s.

Václava Hájka z Libočan Kronika česká I - IV. ed. V. Flajšhans. Praha 1918.

Zrcadlo slavného margrabství Moravského; v kterémž jeden každý stav dávnost, vzácnost, i povinnost svou vhlédá krátce sebrané a vydané Roku 1593 skrze Bartholoměje Paprockého z Glogol a Paprocké Woly. Faksimile, Ostrava 1993.

B. Literatura o mongolském vpádu a růstu jeho mýtu

F. ADÁMEK, *Tataři na Moravě v roce 1241*. Almanach rukopisné obrany I, 1991.

F. ADÁMEK, *Tataři na Moravě v roce 1241*. Praha, Neklan 1999. 137 s.

A. BOČEK, *O vítězi nad Mongoly*. In: *Vpád Mongolů do Moravy*. Holomouc 1841. s. 55 – 62.

B. BRETHER, *Die Tataren in Mähren und die moderne mährische Urkundenfälschung*. ZVGMSchl 1, 1897. s. 1 – 65.

M. BÜDINGER, *Die Königinhofer Handschrift und ihre Schwestern*. HZ 1 (1859). s. 127 – 152.

J. DEMEL, *Král Václav I. a vpád Tatarů na Moravu r. 1241*. ČMM 21, 1897. s. 317 – 325.

J. FISCHER, *Myšlenka a dílo Františka Palackého*, I–II. Praha 1926.

V. FLAJŠHANS, *Zázrak hostýnský a báseň „Jaroslav“*. ČČH 38, 1932. s. 78 – 92.

V. FLAJŠHANS, *Dalimil o Tatarech*. ČČH 40, 1934. s. 529 – 534.

J. GOLL, *Historický rozbor básní RK Oldřicha, Beneše Heřmanova a Jaroslava*. Praha 1886. s. 75 – 95.

P. HORA, *Toulky českou minulostí*, II. Praha 1991. s. 26 – 28.

M. IVANOV, *Záhada Rukopisu Královédvorského*. Praha 1970. 218 s.

J. KOŘALKA, *František Palacký (1798 – 1876)*. Životopis. Praha, Argo 1998. 661 s.

O. KRÁLÍK, *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241*. Příspěvek k ideologii předbřeznové Moravy. Olomouc 1969. 47 s.

- M. LAISKE, *Bibliografie RKZ*. In: RKZ. Dnešní stav poznání. SNM/C 14, 1969.
- J. MEZNÍK, *Rukopisy z hlediska historie*. In: RKZ. Dnešní stav poznání. SNM/C 13, 1968. s. 147 – 177.
- V. NEBESKÝ, *Kralodvorský Rukopis*. ČČM 27, 1853. Jaroslav, s. 370 – 378.
- V. NOVOTNÝ, *České dějiny I/3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197 – 1253)*. Praha, Jan Laichter 1928. s. 715 – 748, 1005 – 1009.
- Ocenění starých českých dějepisců*. In: Dílo Františka Palackého I. ed. JAROSLAV CHARVÁT. Praha 1941. s. 63 – 319.
- F. PALACKY, *Die Sternberge*. Taschenbuch für die vaterländische Geschichte 6, 1825. s. 282 – 320.
- F. PALACKY, *Die böhmische Königinhofer Handschrift*. Jahrbücher der Literatur 48, 1829. s. 138 – 169.
- F. PALACKY, *Geschichte von Böhmen. Grösstentheils nach Urkunden und Handschriften*, II/1. Prag 1839. s. 119 – 123.
- F. PALACKY, *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241*. Abhandlungen der k. böh. Gessellschaft der Wissenschaften V/2, 1842. s. 371 – 408.
- F. PALACKY, *Die altböhmisches Handschriften und ihre Kritik*. HZ 2 (1859). s. 87 – 111.
- F. PALACKY, *Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten*, Bohemia 31, 1858, č. 288, 289, 292. podle L. Čech, *Františka Palackého Spisy drobné, III*. Praha 1903. s. 557 – 569.
- F. PALACKY, *Gedenkblätter*. Auswahl von Denkschriften, Aufsätzen und Briefen aus den letzten fünfzig Jahren. Prag 1874. český překlad L. Čech, *Františka Palackého Spisy drobné, III*. Praha 1903. s. 557 – 569.
- F. M. PELCL, *Nová kronyka Česká*. Díl III. Od l. 1230 až do l. 1378. Praha 1796. s. 26 – 32.
- T. POKORA, *Mongolský vpád do Slezska a na Moravu v roce 1241*. In: Sborník VSMO 62 (3), 1973. s. 172 – 183; 63 (4), 1976. s. 98 – 110.
- F. PUBITSCHKA, *Chronologische Geschichte Böhmens*. IV/ 2. Prag 1781. s. 198 – 202.
- F. ROUBÍK, *Účast policie v útoku na Rukopisy roku 1858*. In: Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých k 60. narozeninám Josefa Pekaře, II. Praha 1930. s. 435 – 449. V elektronické podobě uveřejnila text Čs. společnost rukopisná, <http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/roubik.htm>
- A. R. SVOBODA, *České vítězství nad Tatary*. Olomouc 1946. 106 s.
- J. ŠEBÁNEK, *Pověst Štramberská*. ČMM 59, 1935. s. 325 – 340.
- J. ŠEBÁNEK – S. DUŠKOVÁ, *Kritický komentář k moravskému diplomatáři*. Zpracování látky z 3. svazku Bočkova moravského kodexu. Praha 1952. 410 s.
- A. V. ŠEMBERA, *Vpád Mongolů do Moravy*. Holomouc 1841. 102 s.

- V. ŠIKULOVÁ – J. BAKALA, *Opavsko na úsvitu dějin a v období vzniku a rozvoje feudalismu (do husitských válek)*. In: Přehled dějin Opavska. Opava 1983. s. 30 – 31.
- J. VÁLKA, *Dějiny Moravy, I. Středověká Morava*. Brno 1991. s. 48.
- V. VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny České, II (1197 – 1250)*. Praha–Litomyšl 2000. 582 s.
- [A. ZEIDLER], *Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten, Tagesbote aus Böhmen* 1858. č. 276, 285, 289, 292, 299.
- J. ŽEMLIČKA, *Století posledních Přemyslovců*. Praha 1986.